

854

54822
54854

163
1137

1-5j

TANÍTÓK
ÉS
TANÁROK
SZÁMÁRA

MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK

1998. 38. ÉVFOLYAM

1

A szerkesztő bizottság elnöke:

Dr. Szendrei János

Helyettes: Dr. Varga István

A szerkesztő bizottság tagjai:

Dr. Frick Mária (Baja); Dr. Fülöp László (Kaposvár);

Dr. Lakotár Katalin (Szombathely); Dr. Miklovicz Árpád (Nyíregyháza);

Muhovitsné Újvári Klára (Győr); Dr. Nagy Andor (Eger); Nanszáké Dr. Cserfalvi Ilona (Debrecen);

Dr. Puskás Albert (Szeged); Dr. Wirth Lajos (Jászberény); Dr. Zukovits Imre (Pécs).

Főszerkesztő:

Dr. Dobcsányi Ferenc

Helyettes: Rozgonyiné Dr. Molnár Emma

Szerkesztő:

Dr. Békési Imréné

A lap a Művelődési és Közoktatási Minisztérium és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola támogatásával jelent meg.

TARTALOM

Dr. Dobcsányi Ferenc: Útban a 40. évfolyam felé	3
Benkes Réka – Vass László: Galaxisról galaxisra	5
Kocsisné Sárossy Emőke: Egy 4. osztályos megyei helyesírási felmérés tapasztalatai Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében	9
Dr. Bóra Ferenc: 1848. március 15 hiteles tényei	20

MŰHELY

Dr. Molnár Péter: A célok és követelmények meghatározása a helyi tantervekben	25
Dr. H. Tóth István: A kiejtéstanítás gyakorlatának alapozása	28
Kriveczkyné Molnár Katalin: Osztályfőnöki óra NAT-szemmel	34

ÖRÖKSÉG

Dr. Oláh János: Mester János, a korabeli olasz pedagógia népszerűsítője	38
---	----

SZEMLE

Ernszt Árpád: A környezeti nevelés forrásmunkáinak tárháza	41
Dr. Oláh János: <i>Dr. Benedek István: Közoktatási szakértők kézikönyve</i>	44
Dr. Légrádi László: Könyvjárlás „az emberismeret” tanításához	45
Dr. Domonkos János: <i>Nemeskürty István: Kis magyar művelődéstörténet</i>	46
Szent Márton püspök (316–397)	48

Útban a 40. évfolyam felé

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁGI ÜLÉS: BUDAPEST, 1997.

Legutóbbi találkozásunk óta újabb két évfolyammal gazdagodott folyóiratunk. Ezért időszerré vált, hogy a 40. évfolyam előtti két esztendő tennivalóit, feladatait és aktuális problémáit megvitassuk. Annak érdekében, hogy folyóiratunk, a Módszertani Közlemények el is érhesse a mindannyiunk által várt jubileumi évfolyamát, amely éppen a történelmi jelentőségű ezredfordulóval esik majd egybe, szerkesztő bizottságunk tanácskozást tartott.

Tájékoztatásul és figyelemfelhívó szándékkal most közre is adjuk kedves Olvasóinknak azokat a két évre szóló laptervi célkitűzéseinket, feladatainkat, melyeket szerkesztő bizottsági ülésünk 1997. november 18-án jóváhagyott.

A Módszertani Közlemények 1998/99-es LAPTERVÉNEK CÉLKITŰZÉSEI

Bizakodó hittel lép szerkesztőségünk, mint ahogy eddig is tette, a fentebb jelzett időpontban lapunk 38. és 39. évfolyama elé, azzal a változatlan szándékkal, hogy továbbra is kész minden érdembeli megújulásra, a lap tartalmi színvonalának folyamatos emelésére a jövő nemzedékének, tanuló ifjúságunknak eredményes és hatékony nevelése, oktatása érdekében.

Így töretlenül magunkénak valljuk közoktatásunk és a NAT kritikai, de jobbitó szándékú figyelemmel kísérését, folyóiratunk – olvasóink által is elismert – gyakorlatias iskolaszemléletét, az óvoda és a középiskola felé való nyitottságát, illetve minden igaz és időt álló pedagógiai érték közkinccsé tételét, segítve ezáltal is tanulóink, tanáraink iskolai munkáját, módszertani kulturálódását, valamint a megújódás, az önállóság útját kereső iskoláink tevékenységének intenzitását.

Folyóiratunk legfőbb célja, törekvése ezért, hogy minél gazdagabb választékát adja a korszerű alternatív pedagógiai programoknak, az elméletileg is jól megalapozott didaktikai útbá-igazításoknak, a hasznos és célravezető módszeres eljárásoknak, a gyakorlatban kipróbált és bevált műhelyfogásoknak, az időszerrű, előremutató problémafelvetéseknek: különös tekintettel alapozó iskoláinkra.

Emellett fokozott gondot kíván fordítani lapunk a nemzeti, az iskolai hagyományápolásra, az anyanyelv igényes használatára, a nevelés időszerrű kérdéseire, a humán, a művészeti, a természettudományi tárgyak személyiségformáló erejének hatványozottabb kiaknázására, jeles évfordulóink, ünnepeink élményt nyújtó és színvonalas megemlékezéseire.

Továbbá fontosnak tartja Módszertani Közleményünk az egyházi, a határainkon túl élő iskolakultúrák, valamint az agyonhallgatott, perifériára szorult vagy feledésbe merült pedagógiai értékeink megidézését, hasznosítását, akárcsak a legújabb szaktudományi, módszertani kiadványok igényes ismertetését, az élen járó, de nálunk is hasznosítható külföldi tapasztalatok közreadását, az iskoláinkat közvetve vagy közvetlenül érintő aktualitásokat a magyar iskolaműhelyek, a közoktatás és tanárképzés területéről.

FELADATAINK – CÉLJAINK TÜKRÉBEN

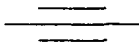
1. Kiemelt szerepet szánunk nemzeti értékeink, hagyományaink megbecsülésére, ápolására és az anyanyelv igényes használatára nevelés kérdéseinek, feladatainak.
2. Hasonló súllyal kívánunk foglalkozni az erkölcsi, a hazafias, az érzelmi nevelés ugyancsak aktuális kérdéseivel.
3. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül az egészséges életmód, az önfegyelem, a felelősségérzet, a kulturált magatartás időszerrű kérdéseit sem.
4. Jelentős és központi feladatunknak tartjuk a közoktatás, a NAT, az erre való felkészítés, továbbképzés kérdéseivel, valamint az iskolakultúránkban végbement változások következményeivel való érdembeli foglalkozást.

5. Ugyancsak permanens feladatunknak kell tekintenünk az eredményes tanítás-tanulás, hatékony készség- és képességfejlesztés módszereinek, eljárásainak közkinccsé tételét – valamennyi tantárgy vonatkozásában, ügyelve mindenkor az ún. humán-, reáltárgyak arányos szerepeltetésére.
6. Igényes elemzésekkel elő kell segítenünk iskoláink tudatos, objektív és szakszerű eligazodását az egyre szaporodó alternatív tantervek, tankönyvek, munkafüzetek, kézikönyvek és útmutatók világában, kizárva így az erősen szubjektív ítéletek és külsődleges szempontok érvényesülését, térhódítását.
7. Föl kell karolunk az élménynyújtó, képességfejlesztő irodalom- és történelemtanítási törekvéseket, az idegen nyelvek beszédkészséget növelő eljárásait, a természettudományi tárgyak gondolkodtató, munkáltató módszereit, valamint a különböző tantárgyak, „tömbök” együttesében rejlő nevelési lehetőségek intenzív kiaknázását.
8. Továbbra is időszerűnek tartjuk a tehetséggondozás, a gyermekvédelem problémáit a precíz diagnózistól a célravezető terápiáig.
9. Nevelőmunkánk kiszélesítése érdekében foglalkoznunk kell az órán és iskolán kívüli lehetőségeink, így – többek között – az osztályközösségek, a szülők, a napközik, az ifjúsági szervezetek, a szabadidő értelmes eltöltésének igen jelentős kérdéseivel is.
10. Nem térhetünk ki iskoláink tartalmi munkájának, színvonalának szempontjából a pedagógusszemélyiség, a nevelőtestület, az iskolaszervezés lényeges kérdései, problémái elől sem.
11. Helyt kell adnunk változatlanul a tudományos igényű fölméréseken, eredmény- és hatásvizsgálatokon alapuló rövidebb tanulmányoknak (8-10 lapnyi terjedelemben), ha azok valóban közérdekű és fontos témákban adnak útbaigazítást az iskolai gyakorlat számára.
12. Hozzá kell járulnunk jelentős évfordulóink, ünnepeink méltó megemlékezéséhez igényes, és magas színvonalú műsor-összeállítások, forgatókönyvek közreadásával.
13. Pedagógiai „örökségünk” igaz értékeinek megidézésével egyrészt a hagyományápolás, a jogos nemzeti büszkeség kiművelését kívánjuk szolgálni, másrészt pedig a ma iskolagyakorlatát szeretnénk vele gazdagítani és megerősíteni.
14. Változatlanul törekszünk arra is, hogy „Szemle” rovatunk továbbra is egy széles körű tekintés fóruma lehessen, ahol nemcsak a friss szaktudományi, módszertani kiadványok, tankönyvek és munkafüzetek elemző ismertetései kapnának helyet, hanem a külföldi tapasztalatok, a jelentős pedagógiai, kulturális programok, valamint a közoktatás és a tanárképzés aktualitásai is, elősegítve ezzel az önművelés mellett pedagógusaink indokolt tájékozódását is.

A tennivalónk – érzékelhetjük – nem kevés. Meggyőződésünk viszont, hogy eltökélt szerkesztő bizottsági akarással ki-ki a maga területén, intézményében nagyon is sokat tehet azért, hogy laptervi célkitűzéseink és feladataink valóra is válhassanak. Ezt az aktív közreműködést kérjük és várjuk minden szerkesztő bizottsági munkatársunktól a lap színvonalának további emelése és fennmaradása érdekében.

Ezt a támogatást, segítségnyújtást szívesen vennénk azonban minden kedves olvasónktól és gyakorló pedagóguskollégánktól is, akár előfizetőként, akár tapasztalatait megíró munkatársként kíván majd eleget tenni ezen felhívásunknak. Segítő megértésüket előre is köszönjük.

Dr. Dobcsányi Ferenc
főszerkesztő

Galaxisról galaxisra

2. Oktatástechnika – CD-ROMOK

1. Az új információs technológiák szövegtani, retorikai, stilisztikai sajátosságait elméleti perspektívából vizsgáló „Galaxisról galaxisra 1. A hipermedium retorikájáról“ (*Módszertani Közlemények*, 1997. 37. 2. 62-66) című tanulmányunk folytatásaként ebben a dolgozatunkban néhány, az oktatás módszertani és tartalmi kérdéseit is érintő korszerű kiadvánnyal foglalkozunk.

„Az utóbbi évtizedekben zajló információs forradalom - olvashatjuk a *Nemzeti Alapítvány Informatika* fejezetében - sokrétűen hat mindennapjainkra. Az elektronikus adatkezelő eszközök fejlődésének és elterjedésének hatására kibővült az ember módszer- és eszköztára, a megoldható problémák köre. Az új eszközök közül sokoldalúságával és hozzáférhetőségeivel kiemelkedik a számítógép, mely önmagában is, de főleg számítógépes hálózatra kapcsolva újszerű problémamegoldási lehetőségeket biztosít. E tudás jelentős része napjainkra az alapműveltség részének tekinthető.“

Egyetértve az idézett megállapítással, e helyen az elektronikus információhordozók egyre bővülő hazai választékából mutatunk be és kommentálunk röviden néhány adatbázist, melyek a közelmúltban jelentek meg, s úgy tűnik, máris széles körű érdeklődésre tartanak számot – viszonylag borsos áruk ellenére is. Kommentárjaink elsősorban leíró, illetőleg szemléltető jellegűek (s szándékosan nem utalnak sem a gyártókra, sem a kiadókra, sem pedig a forgalmazókra).

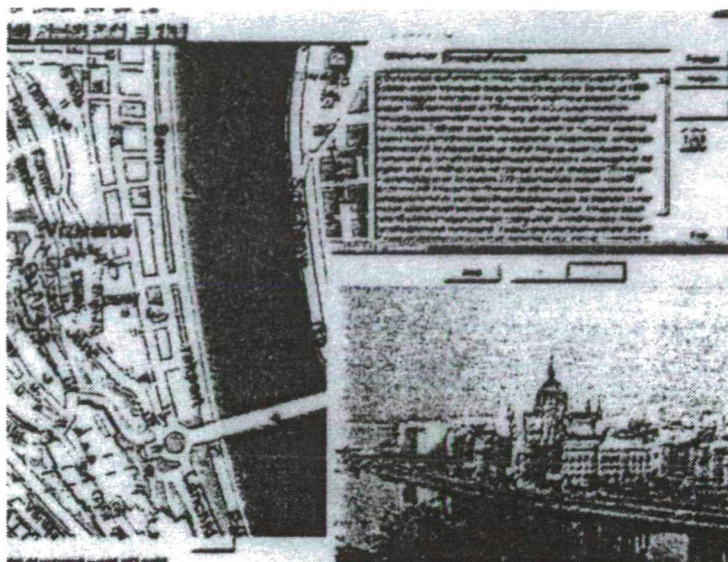
2. A méltán népszerű szótárak, például az *Angol-magyar nagyszótár*, valamint a *Hatnyelvű hangszótár*, vagy a közismert és nélkülözhetetlen kézikönyvek felhasználásával készült *Anyanyelvi könyvespolc* című CD-ROM, továbbá a legmodernebb autodidakta technológiát nyújtó *Nyelvmester Plusz* nyelvtanuló szoftver és más – közgazdasági, jogi, kereskedelmi, politikai, publicisztikai stb. – adatbázisok kontextusából itt kettőt emelünk ki (az elsőt inkább 'madártávlatból', a másodikat valamivel részletesebben). Az egyik a *Magyarország CD - Atlasz*, a másik pedig a *Vers-tár - a magyar líra klasszikusai*.

2.1. A *Magyarország CD - Atlasz* a *Budapest CD - Atlasz* kibővített és továbbfejlesztett változata. Ez a hatalmas információmennyiséget kezelő nagysebességű szoftver egyrészt hazánk úthálózatának teljes vektorgrafikus térképét mutatja be, másrészt Budapest utcahálózatát, tömegközlekedési vonalait, kulturális és közigazgatási egységeit (mozik, posták stb.) és mintegy száz város raszteres térképét úgy, hogy a felhasználó is beleilleszthet különféle objektumokat a programba.

A nevezetességek megismerését több mint másfélezer fokozatmentesen kicsinyíthető-nagyítható fotó, valamint videofelvétel (többek között a Halászbástyáról, a Mátyás-templomról stb.) segíti.

A térképek, az egyénileg szerkesztett dokumentumelemek a felhasználó igényeinek megfelelően kinyomtathatók.

A program lehetőségeit, úgy hisszük, nem szükséges külön kommentálnunk (elég csupán a *Nemzeti Alapítvány* „Hon- és népismeret” ikonjára utalnunk). Illusztrációként tekintünk itt az 1. ábrán látható (egyébként színes) felületet.

1. ábra

2.2. A *Verstár - a magyar líra klasszikusai* című CD-ROM tizenhét költő összes magyar nyelvű versének adatbázisa. Célja, hogy a magyar nyelv és irodalom legjelentősebb értékeit a modern kornak megfelelő médiumon rögzítse, és minél szélesebb körben, minél sokoldalúbb felhasználást nyújtó formában tegye közzé.

Az adatbázis a magyar líra évszázadainak legkiemelkedőbb, az általános és a középiskolai tananyagban is szereplő szerzők műveit (verseit, elbeszélő költeményeit, stb.) foglalja magába. Balassi Bálint, Bessenyei György, Kazinczy Ferenc, Batsányi János, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Kölcsy Ferenc, Vörösmarty Mihály, Arany János, Petőfi Sándor, Vajda János, Ady Endre, Juhász Gyula, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád és József Attila hipertextuálisan szervezett életműve egyaránt segítője lehet az iskolai dolgozatán szorgoskodó kisdíáknak, az érettségi tételein téprengő gimnazistának, a szakdolgozatán munkálkodó bölcsészhallgatónak, a disszertációján fáradozó filozofnak, s úgy véljük, nem hiányozhat egyetlen, a magyar irodalom(történet) értékei iránt fogékony modern ember elektronikus könyvespolcáról sem.

A hierarchikusan szervezett adatbázis tartalomjegyzékében a legfelső szint (lásd a 2. ábrán az ❶ szimbólumnál) a 'költő'-ké, ezt a 'kötet'-ek követik, majd a 'ciklus'-ok és a 'cím'-ek szint következnek. A versszövegek a legalsó, az úgynevezett normál szinten található (általában) külön-külön dokumentumelemekben (rekordokban), szükség esetén egyénileg létrehozható és formálható 'csoport'-okban. Az individuális csoportképzés tetszés szerint többnyire tematikusan történhet (szerelmes versek, hazafias költemények stb.).

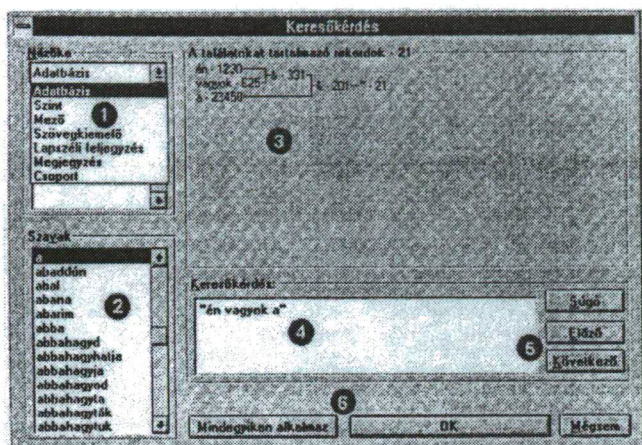
A program teljes szövegű keresést biztosít, ami azt jelenti, hogy nemcsak egy-egy kurrentált vers(részlet)re vagy azok szerzőjére lehet rákeresni, hanem bármely szövegszóra, szóösszetételre, kifejezésre vagy a környezetükre műveleti jelekkel ('és', 'vagy' stb.) és ezek kombinációjával is. A keresést különböző (tagoló) mezők: 'cím', 'alcím', 'szám', 'idő', 'hely', 'szereplő' finomítják (lásd a 2. ábrán az ❶ szimbólumnál), melyeknek tartalmát a program külön is kigyűjti és indexeli. Így a felhasználónak lehetősége nyílik a versszövegek, korszakok stb. tanulmányozása, gyors összehasonlítása mellett korszerű, tudományos igényű nyelvi, poétikai, stilisztikai stb. vizsgálatokra is.

A keresést más hasznos (ikonként is kiemelhető) segédeszköz, könyvjelző (mely a kívánt szövegrészek megjelölésére szolgál), szövegmentelő (mellyel a betű- és háttértulajdonságok változtat-

hatók meg) stb. támogatja (ezek a 3. ábrán látható 5 szimbólumú kapcsolóval aktivizálhatók); a felhasználó jegyzeteket készíthet, kommentárokat fűzhet a szöveg(részlet)ekhez, áttemelheti azokat a saját szövegszerkesztőjébe, vagy közvetlenül ki is nyomtathatja őket, kapcsolatokat (címkézett ugrási célpontokat) létesíthet (egy célpontra több helyről is), akár az adatbázison belül, akár külső objektumokkal (programokkal, kép- és hangfájlokkal), és így tovább.

Következzék itt most két szemléltető példa (és felület).

2.2.1. Egy szó(előfordulást) a következőképpen kereshet meg a felhasználó a *Verstárban*.

2. ábra

A „Keresés/Keresőkérdés” menüponton megnyíló dialógusablak (lásd 2. ábra) „Keresőkérdés” szektorába (a 4 szimbólumnál) beírva (vagy a 2 szimbólumú listáról, mely az aktuális szint, dokumentum(elem) stb. valamennyi szavát tartalmazza, behozva) az adott szövegszót, az OK gomb megnyomása után megjelenik az azt magába foglaló első szövegmondat. A találatokat tartalmazó szövegmondatok között azután a „Keresés/Következő találat” menüponttal tud továbblépni. Az adott szövegszó beírásakor használhat „*”-ot, így annak todalékos alakjait is megkaphatja. A „Találatokat tartalmazó rekordok” rovat (lásd az ábra 3 szimbólumát) grafikusán jeleníti meg a keresett szavakat és találatokat, áttekinthetővé téve a műveleti jelek alkalmazását. Az 5 szimbólumú gombokkal a programindítás óta feltett keresőkérdések között válogathatunk.

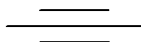
2.2.2. Hogyan változtathatja meg a felhasználó a program megjelenését?

3. ábra

A program megjelenését a „File/Felhasználói felület” dialógusablakban (lásd 3. ábra) változtathatja meg alkalmazója. A ❸ szimbólumnál a referenciaablak sorainak számát adhatja meg, a ❷ szimbólumnál a találatok körüli szövegszavak számát írhatja be, a 'Kódok' aktivizálásával a komputer működéséhez szükséges jeleket (soremelés, tabulátor stb.) vizualizálhatja (vagy rejtheti el), a 'Státuszor' pedig az adatbázis aktuális vs összes rekordjainak számát, a találatokat tartalmazó aktuális vs összes dokumentumelem számát, valamint az utójára feltett keresőkérdést jelenít(het)i meg, stb.

3. Ezzel az írásunkkal, ahogyan azt a bevezetésben jeleztük, néhány adatbázis bemutatása volt a célunk: egyrészt azzal az előfeltevéssel, hogy ezek az eszközök hamarosan beépülnek nemcsak a tanulási-tanítási folyamatokba, hanem mindennapi életünkbe is, másrészt azzal a reménnyel, hogy rövid tájékoztató jellegű kommentárjainkkal azoknak az olvasóknak, kollégáknak az érdeklődését is sikerült felkeltenuk, akik valamilyen oknál fogva most kezdenek megismerkedni és megbarátkozni a komputerrel, az elektronikus információhordozók és a világhálózat(ok) – nem is olyan bonyolultvilágával.

TISZTELETTELJES KÉRÉS SZERZŐINKHEZ !

Bízva bízunk abban, hogy továbbra is töretlen támogatói, előfizetői maradnak lapunknak. Ennek reményében kérünk minden kedves Előfizetőnket, régieket és újakat, hogy az *1998. évi előfizetési díjat, amely ettől az évtől 500 forint*, az alábbi számlára befizetni szíveskedjék: OTP Csongrád Megyei Igazgatóság, Szeged, Módszertani Közlemények, 11735005-20003933.

Köszönjük megértésüket és támogatásukat.

*

Folyóiratunk a megjelenés gondjaival küszködik. A nyomdai és postai költségek állandó növekedése mellett az új adó és társadalombiztosítás jogszabályai csak tovább súlyosbították helyzetünket. Ennek következtében vált számunkra lehetetlenné – remélhetőleg csak átmeneti időre –, hogy az amúgyis csekélyke szerzői tiszteletdíjat Önöknek kifizessük. Kérnénk ezért tisztelettel a lapunkhoz hű szerzőink áldozatkészségét és szíves megértését. Hisszük, hogy további támogató munkásságukra e kényszerítő körülmények ellenére is változatlanul számíthatunk. Köszönettel:

**A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNEK SZERKESZTŐSÉGE
ÉS KIADÓHIVATALA**

Egy 4. osztályos megyei helyesírási felmérés tapasztalatai Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Előzmények

Tíz intézményt érintő megyei helyesírási felmérést végzett a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Pedagógiai Intézet a közelmúltban 4. osztályos korcsoportban. A felmérésben részt vevő települések lakosság szerinti megoszlása a következő volt: megyei jogú város 3 osztály, városi rangú település 3 osztály, kistépülés 4 osztály, ez közel 200 tanuló.

A helyesírási felmérés célja az általános iskolai tanulók ezen korosztálya helyesírási készségének vizsgálata, a tapasztalatok megyei szintű elemzése és összegzése volt. Ebből a vizsgálati helyzetből célként fogalmaztuk meg az egész alsó tagozatos oktatás helyesírási ismereteinek kimenet-elemzését, más szemszögből a felső tagozat bemeneti szintjének rögzítését is.

A mérésben részt vevő osztályok Romankovics, Tolnai, Zsolnai és Lovász anyanyelvi programmal sajátították el nyelvtani és helyesírási ismereteiket az első osztályban. Voltak tanulócsoportok, amelyekben a programfolytonosság volt a jellemző, de előfordultak tankönyvcsalád-váltások is egy-egy osztályközösségben. Leggyakrabban a 2. osztályból a 3. osztályba való lépéskor, az úgynevezett kifelmenős oktatási struktúrákban.

A mérőeszköz megválasztása pontos és alapos előkészítő munkát igényelt. Épp ezért nagy gondot fordítottunk arra, hogy minden szempontból megfelelő, a mérés lebonyolítására alkalmas feladatstruktúrát állítsunk össze. A települések társadalmi, szociális és intézményhálózati fejlettségében rejlő különbségeket figyelembe véve a következő pedagógiai szempontokat érvényesítettük a feladat megoldásához:

1. A tantervi helyesírási követelményeket legalább 80%-ban megfigyelhessük, elemezhetjük a tollbamondásra választott szöveg segítségével.
2. Tartalmában közel álljon a 10-11 éves korosztályhoz.
3. Lehetőleg ismeretközvetítő, leíró, bemutató funkciója legyen.
4. A szöveg valós, létező szöveg legyen.
5. Ismeretlen kifejezések lehetőleg nagy számban ne forduljanak elő benne.
6. Terjedelmét tekintve ne legyen túlméretezett, ugyanakkor megfelelő számban tartalmazzon helyesírási problémákat.
7. Tolerálja az írástempóban megfigyelhető és általában tapasztalt különbségeket, azaz mindenki le tudja írni.
8. Szövegtagolási technikák szempontjából hangos szövegdictálásra alkalmas szerkezetű legyen.
9. Végül számítógépes adatfeldolgozásra alkalmas javítási, értékelési módot tudjunk rá kidolgozni.

A felmérés

Mindezek figyelembevételével esett a választás nem kevés próbálkozás után Cseri Rezső: A természet múzeumai c. kötetéből kisebb változtatással a Bükk hegység élővilágát bemutató szöveg részletére.

„A Bükk erdeiben gazdag állatvilág talált otthonra. Szarvasok, őzek, vaddisznók kerülnek gyakran a kirándulók szeme elé.

Az öreg fák üregében néhány vadmacska is meghúzódik, a sűrűben pedig szép bundájú borz igyekszik zsákmány után.

Régen különösen gazdag ragadozó madárállományt figyelt meg a hegységben Herman Ottó, a neves tudós... ”

Az értékelési rendszer kidolgozásakor alapállásunk az volt, hogy a helyesírási készség fejlesztése az általános iskolában nyolc éven át tartó folyamat kell hogy legyen, ugyanakkor bizonyos helyesírási ismeretek jártasság- és készségszintű alkalmazása a 4. osztály végén is elvárható. Az alsó tagozatos gyermek konkrét, szemléletes tapasztalati úton való ismeretsajátítási folyamatának sajátosságát és természetesen a magyar anyanyelv hangjelölő írásmódját érvényesítettük, amikor a tantervi követelményeknek megfelelően a helyes ejtésen alapuló helyesírást emeltük értékelésünk középpontjába. Ugyanakkor a tanult helyesírási ismeretekre vonatkozó követelményeket is mértük a választott korcsoportban.

A megyei mérési sorozat megkezdése előtt próbamérést végeztünk, egy megyeszékhelyi kisiskola, átlagos populációjú közösségének egyik 4. osztályát választva mintául. A próbamérés eredményeit számítógépen dolgoztuk fel, s a program alapján a mérőeszköz megbízhatóságára az $\alpha=0,8858^1$ egyúttartó értéket kaptuk, azaz a kidolgozott értékelési rendszert és feladatstruktúrát a számítógépes program alkalmas eszköznek minősítette a mérés elvégzésére.

A helyesírási felmérés javítási és értékelési rendszerének ismertetése

A tollbamondás szóanyagát rendszerezve, az alábbi követelmények teljesítését tudtuk mérni, amelyeket a NAT fejlesztési követelményeihez igazodva csoportosítottunk.

I. Készségszintű követelmények

- Mondatkezdés és mondatzárás, azaz a szöveg tartalmi és formai tagolása mondatokra.
- Egyelemű földrajzi tulajdonnév helyesírása ismert szókörben, valamint személynevek helyesírása.
- Az ige múlt idejének jelölése.
- Igeközös ige helyesírása, mikor az igező az ige előtt áll.
- A tanuló írástechnikai hibát ne kövessen el.

II. Jártasságszintű követelmények

- Tagolás: összetett szavak, szó szerkezetek helyesírása.
- Toldalékok helyes jelölése a névszóban: -t, -ban, -ben, -k, -an, -en.
- A -j hang jelölése a toldalékban.
- Igeközös ige helyesírása, amikor az igező az ige után áll.

Az arányokból is jól érzékelhető, hogy a felállított feladatstruktúra az alapkészség fejlettségét méri, amely az alsó tagozatos helyesírás fejlesztésének tulajdonképpeni feladata. A feladatok teljesítésének értékelésekor azt a technikai körülményt is figyelembe vettük, hogy számítógépes adatfeldolgozásra alkalmas értékelési módot dolgozzunk ki. Ezért nem tudtunk minden helyesírási hibát az értékelés alá vonni, hanem a szövegből kiemeltünk bizonyos kifejezéseket és szavakat, amelyek az elemzési célnak megfelelő helyesírási problémát tartalmazták.

Egy-egy feladatot itemekre bontottunk, amely konkrét esetben egy vagy több szó helyes lejegyzését is jelentette bizonyos helyesírási szempontból. Így például a magánhangzók helyesírásának vizsgálatát 5 szó teljes magánhangzósorának megfigyelésével végeztük, amelynek hibátlan lejegyzése szavanként 1 pontot ért. Ha egy magánhangzó már helytelen hosszúságú volt a szóban, az értéke nullának számított, azaz úgy értékeltük, hogy a tanuló nem tudta a szó magánhangzósorát helyesen leírni. A magánhangzók jelölésének időtartama mint feladat 1, 1, 1, 1, 1, azaz összesen 5 pontot érő feladat volt. Ily módon 18 magánhangzó jelölését értékeltük a tanulók munkáiban.

A mássalhangzók kiejtés szerinti időtartamának megfigyelése hasonló módon történt 12 szóban, amely 15 mássalhangzó helyes jelölésének megfigyelését jelentette. Nem vettük figyelembe a ragokban, egyéb toldalékokban előforduló mássalhangzókat azokban a szavakban, ahol a ragok helyesírását mint feladatot értékeltük.

¹ A megbízhatósági egyúttartók számításakor használatos eljárások közül a Cronbach által javasolt számítási eljárást használtuk.

A megfigyelt szókészleten kívül előforduló magán- és mássalhangzó-tévesztések általában az egyéb kategóriában kerültek értékelésre. Ezek után érdemes részletesen is megismerni az értékelési rendszert a feladatok/itémek sorrendjében.

1. *Mondatkezdés* (négy mondat)

1 1 1 1 = 4 pont

2. *Mondatzárás*

1 1 1 1 = 4 pont

3. *Mondatok szavakra tagolása*

– szerkezetek

szeme elé 1 p

zsákmány után 1 p

öreg fák 0,5 p

szép bundájú 0,5 p } 1 p

– összetételek:

állatvilág 1 p

vaddisznók 1 p

vadmacska 1 p

madárállomány 1 p

összesen: 1 1 1 1 1 1 1 = 7 p

4. *Magánhangzók időtartamának jelölése*

kirándulók i-á-u-ó 1 p

meghúzódik e-ú-ó-i 1 p

sűrűben ü-ü-e 1 p

bundájú u-á-ú- 1 p

különösen ú-ó-ó-e 1 p

összesen: 1 1 1 1 1 = 5 p

5. *Mássalhangzók időtartamának jelölése*

Bükk 1 p

állatvilág 1 p

talált 1 p

otthonra 1 p

vaddisznók 1 p

elé 1 p

után 1 p

régen 1 p

ragadozó 1 p

madárállományt 1 p

figyelt 1 p

Ottó 1 p

összesen: 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 = 12 p

Abban az esetben, ha a tanuló a kiemelt mássalhangzók helyett egyéb mássalhangzót jelölt helytelenül ezekben a szavakban, természetesen azt a hibát vettük figyelembe az értékelésnél.

6. *Kiejtéstől eltérő hangkapcsolat jelölése*

erdeiben 1 p

igyekszik 1 p

hegységben 1 p

összesen: 1 1 1 = 3 p

7. *Tulajdonnevek kezdőbetűje*

Bükk 1 p

} A szöveg értelmi és formai követelményeknek megfelelő tagolása mondatokra.

Herman 1 p

Ottó 1 p

összesen: 1 1 1 = 3 p

8. Toldalékok helyesírása

állományt, régen, különösen, gyakran, 1 p

erdeiben, üregében, hegységben, 1 p

szarvasok, őzek, vaddisznók, kirándulók, fák, 1 p

összesen: 1 1 1 = 3 p

9. Igék helyesírása

meghúzódik 1 p

figyelt meg 1 p

talált 0,5 p

figyelt 0,5 p

} 1 p

összesen: 1 1 1 = 3 p

10. A „j” hang jelölése toldalékban

bundájú 1 p

11. Egyéb kategória

– írástechnikai hibák:

betűkihagyás

betűtévészítés

betűcsere

ékezethiány

– szórészek, szavak, szövegrészek elhagyása

0 hp = 1 1 1 = 3 p

1-3 hp = 1 1 = 2 p

4-5 hp = 1 = 1 p

5 hp fölött = 0 p

összesen: 1 1 1 = 3 p

Egy tanuló összesen 48 pontot kaphatott, ha mindent maximális pontértékkel teljesített. Minden tanulónak teljes terjedelemben került javításra, az itemenkénti pontokat mindig ugyanazon sorrendben rögzítettük. A megyei adatfeldolgozás után, közel 200 fős megyei mintára $\alpha=0,9008$ megbízhatósági együtthatót kaptunk. Ezután következett a teljesítményszázalék, a szórás és a itemátlagok elemzése.

Osztályonkénti átlagteljesítmények

Megyei átlagteljesítmény

Feladatok	O s z t á l y o k										Mintaátlag	
	1.	2.	1.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.		
1.	97	96	89	97	100	92	98	100	97	96	96	Mondatkezdés
2.	98	96	93	86	95	72	95	96	90	86	89	Mondatzárás
3.	90	86	92	91	73	68	85	83	75	76	81	Tagolás
4.	76	75	80	52	55	51	60	79	50	72	62	Magánhangzók
5.	92	92	96	82	83	81	82	93	83	87	85	Mássalhangzók
6.	93	88	75	92	81	76	91	87	73	97	85	Hangkapcsolatok
7.	95	98	70	74	87	60	85	87	80	94	83	Tulajdonnevek
8.	96	97	91	87	85	94	84	97	94	82	90	Toldalékok
9.	100	97	90	92	97	93	95	95	91	97	94	Igék
10.	70	87	61	85	93	80	82	100	78	84	83	A „j” jelölése
11.	63	50	72	28	37	49	36	68	49	41	47	Egyéb

1. sz. táblázat: Összesített teljesítménytáblázat %-ban kifejezve

A legmagasabb teljesítmények, azaz a legbiztosabb ismeretek alkalmazása megyei szinten a következő feladattípusok megoldásakor figyelhető meg:

- A szöveg mondatainak helyes kezdése és zárása, azaz a szöveg mondatokra bontása formailag és tartalmilag.
- Toldalékok helyes hangjelölése hasonulás nélküli esetekben.
- Igeközös igék helyesírása, ha az ige előtt, illetve után áll.
- A múlt idő helyes jelölése mássalhangzó után.

A teljesítményszázalékok alapján megállapíthatjuk, hogy ezeket az ismereteket a tanulók nagy százalékban jól elsajátították, helyesírási készségük megfelelő fejlettségű. Különösen a mondatkezdésről mondhatjuk el, hogy szinte automatikus írásmozgást végeznek a nagybetűs kezdéskor. Ugyanezt a mondatvégi írásjelekről már nem állapíthatjuk meg.

A toldalékokban a fonémahallásnak megfelelően jelölték a hangokat, az igeközös igék helyesírására vonatkozó szabályt is megfelelően alkalmazták, csakúgy mint a mássalhangzót követő múlt idő jelét, az „egy t”-t. Bár megjegyzem, hogy ezekben a helyesírási esetekben az a tapasztalat, hogy a tanulók inkább támaszkodnak a „fülkre”, s nem a tanult helyesírási tudnivaló jut az eszükbe.

A többi feladat teljesítményátlagát szemlélve a jól megoldottakhoz sorolhatjuk az 5. és 6. feladatokat, vagyis a mássalhangzó időtartamának és a kiejtéstől eltérő hangkapcsolatoknak a jelölését. Ennél gyengébbnek a 3. feladatot, azaz az összetételek és szerkezetek helyesírását, alacsony a teljesítményszázalék a magánhangzók időtartamának jelölésekor, és kritikusan gyenge eredmény született az egyéb kategóriában.

I. Készségintéti követelmények

Item	Szórás	Szóanyag
1. A	9,93	1. mondatkezdés
B	19,55	2. mondatkezdés
C	21,75	3. mondatkezdés
D	21,75	4. mondatkezdés
2. A	22,46	1. mondatvégi írásjel
B	21,75	2. mondatvégi írásjel
C	36,60	3. mondatvégi írásjel
D	34,64	4. mondatvégi írásjel
7. A	48,30	Bükk
B	22,75	Herman
C	27,07	Ottó
9. A	23,70	meghúzódik
C	26,28	talált, figyelt
11. A	49,57	egyéb
B	50,12	egyéb
C	48,16	egyéb
Összesen: 16 item		

II. Jártasságintéti követelmények

Item	Szórás	Szóanyag
3. A	22,75	öreg fák, szép bundájú
B	33,57	szeme elé
C	31,84	zsákmány után
D	43,26	állatvilág

E	18,34	vaddisznók
F	30,60	vadmacska
G	48,16	madárállományt
4. A	47,37	kirándulók (i-á-u-ó)
B	49,32	meghúzódik (e-ú-ó-i)
C	49,13	sűrűben (ü-ü-e)
D	50,04	bundájú (u-á-ú)
E	34,26	különösen (ü-ö-ő-e)
5. A	38,78	Bükk
B	29,94	állatvilág
C	31,84	talált
D	48,56	otthonra
E	42,97	vaddisznók
F	22,75	elé
G	22,75	után
H	21,75	régen
I	31,84	ragadozó
J	45,35	madárállományt
K	29,94	figyelt
L	24,60	Ottó
6. A	45,12	erdeiben
B	25,46	igyekszik
C	29,26	hegységben
A	37,51	-t, -an, -en
B	24,60	-ban, -ben
C	20,68	-k
9. B	18,34	figyelt meg
10. A	37,06	bundájú
Összesen: 32 item		

2. sz. táblázat: A szórás megyei összesített táblázata a kognitív követelmények szerint

A szórás értékeit tekintve, amely az átlagos teljesítménytől való eltérést mutatja, megállapíthatjuk, hogy a készség szintű feladatokban egyaránt előfordulnak magasabb és gyengébb értékek is. Ez azt bizonyítja, hogy egyes készség szinten elvárt helyesírási tudnivaló teljesítése éppúgy megosztotta a tanulók teljesítményeit, mint a magasabb kognitív követelményt feltételező alkalmazásszintű feladatok. Az adatokat elemezve megállapíthatjuk, hogy különösen a 3. feladat 3.G, 3.D itemeinél, a 4. feladat teljes itemsoroztatánál, az 5.A, 5.D, 5.E, 5.I, valamint a 11. feladataiban jelentkeztek nehézségek. A 4. és a 11. feladat (mgh-k hosszúságának jelölése, írástechnika) kiemelt fejlesztési követelménynek minősül a korábbi és az új tantervi tartalom szerint is, ezért volt elgondolkodtató az itt tapasztalható szórás magas értéke.

Az értékelési rendszer ismertetése

A teljesítménynormát a szöveg sajátos és egyedi feladatszerkezete miatt a szokásostól eltérően elég magas érték jellemzi a minimumszint megállapításánál.

A tollbamondásra választott helyesírási szöveget erős közepes fajsúlyúnak tekinthetjük, terjedelme négy mondat, melyben 40 szó és névelők találhatók. A kisebb terjedelem is indokolta a minimumszint magasabb százalékban való meghatározását, valamint az a tény, hogy a tantervi alapkészségek vizsgálata volt a célunk, amely négyéves helyesírás-fejlesztés hatékonyságát tükrözi, s nem csupán a 4. osztályos új ismeretanyagot.

Teljesítmény normaszázalék:

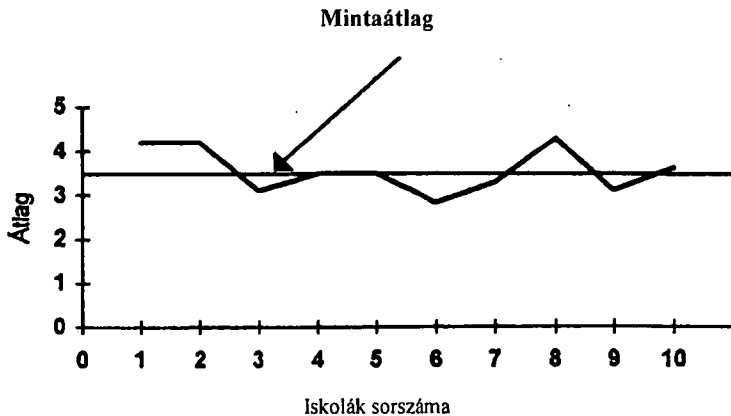
91%–100%=5
 84%–90%=4
 72%–83%=3
 60%–71%=2
 0%–59%=1

Érdemjegyek a ponthatároknak megfelelően az előbbieken alapján:

44 p – 48 p = 5
 40 p – 43 p = 4
 35 p – 39 p = 3
 29 p – 34 p = 2
 0 p – 28 p = 1

A megyei átlageredmény érdemjegyben kifejezve 3,5; erős közepesnek mondható. A megyei átlag alatti, fölötti ingadozást a következő ábra szemlélteti:

Iskolánkénti átlagok

1. sz. ábra

A legmagasabb osztályátlag a 4,3; a megyei jogú város gyakorló iskolájába járó egyik tanuló-csoport eredménye, 24 tanuló átlaga. A leggyengébb 2,8 pedig egy kistelepülés 25 tanulójának az eredménye, bár még mindig elég közel a közepes szinthez. A kettő között 1,5 jegy a differencia, amely egymáshoz viszonyítva számottevő. Ugyanakkor a kétféle településszerkezetben folyó oktatás színvonalának különbözőségére nem tudunk egyértelműen a megyei jogú város javára dönteni, mert a megyei átlag alatt, fölött szinte egyenlő számban találtunk kistelepülésen, városban, megyei jogú városban tanuló osztályokat is.

A legjobb átlagot elérő tanulók folyamatosan Zsolnai-anyanyelvi programmal tanultak, amelyről köztudott, hogy a helyes beszédtechnikán alapuló helyesírás-fejlesztés az egyik legsajátosabb jellegzetessége. Sajnos, az anyanyelvi programokra vonatkozó adatok elég hiányosan álltak rendelkezésre, így csak a meglévők mennyiségbeli elosztását ismertethetjük. Az alkalmazott eljárások közül a Romankovics metodikát használta a legtöbb nevelő, ezt követte a Tolnai, majd a Zsolnai és Lovász eljárás. Maguk a szerzők, programalkotók kivétel nélkül központi szerepet szának tan-könyvcsaládjukban a helyesírás fejlesztésének.

A megyei feladatonkénti pontátlagoktól és az egyes osztályok pontátlagainak összehasonlító táblázatából is jól következtethetünk a leggyakoribb hibafajtákra, valamint egy-egy osztály típusi-báira.

Fel.	Max. pont	Megyei átlag	O s z t á l y o k									
			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	4	3,8	3,9	3,8	3,4	3,9	4	3,6	3,9	4	3,8	3,8
2.	4	3,5	3,9	3,8	3,0	3,4	3,8	2,8	3,8	3,8	3,6	3,4
3.	7	5,6	6,3	6,0	5,3	6,3	5,1	4,7	5,9	5,8	5,2	5,3
4.	5	3,1	3,8	3,7	2,5	2,6	2,7	2,5	3,0	3,9	2,5	3,6
5.	12	10,2	11,1	11,0	8,8	9,9	10,0	9,8	9,9	11,1	10,0	10,5
6.	3	2,5	2,8	2,6	2,1	2,7	2,4	2,2	2,7	2,6	2,2	2,9
7.	3	2,5	2,8	2,9	2,2	2,2	2,6	1,8	2,5	2,6	2,4	2,8
8.	3	2,7	2,9	2,9	2,4	2,6	2,5	2,8	2,5	2,9	2,8	2,4
9.	3	2,8	3,0	2,9	2,4	2,7	2,9	2,8	2,8	2,8	2,7	2,9
10.	1	0,8	0,7	0,8	0,7	0,8	0,9	0,8	0,8	1,0	0,7	0,8
11.	3	1,4	1,9	1,5	1,4	0,8	1,1	1,4	1,0	2,0	1,4	1,2

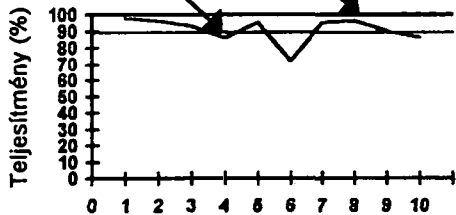
3. sz. táblázat: Megyei összesített pontátlagok feladatonként

A megyei átlaggal megegyező, vagy afölötti eredmények	Közeli a megyei átlaghoz	A megyei átlag alatti eredmények
---	--------------------------	----------------------------------

Jól láthatók a legeredményesebb és a leggyengébb átlagok osztályonként. Azt is megfigyelhetjük, hogy egyes osztályokban többször is előfordul a megyei átlag alatti pontátlag, vagyis ezekben az osztályokban a helyesírási készség fejlettségével általában problémák lehetnek. Vízszintesen leolvasva a pontértékeket a megyei helyesírási felmérésben tapasztalt leggyakoribb hibákat olvashatjuk le. A megyei összesítést nézve a 3., 4., 5., 11. feladatról mondhatjuk el, hogy általában gyengén teljesítettek a tanulók. Ezek a feladatok sorrendben a következők: 3. tagolás, 4. magánhangzók, 5. mássalhangzók, 11. írástechnika.

A gyenge pontátlagok egyenes arányban vannak a teljesítményszázalékok elmaradásával, amelyet néhány gyengébb eredményességű feladat grafikonjával szemléltetünk. A grafikonok fölött feltüntettük a feladatok item-kritérium korrelációs együtthatóit is, mely érték azt fejezi ki, hogy az alkalmazott feladat milyen mértékben tud differenciálni a tanuló között.

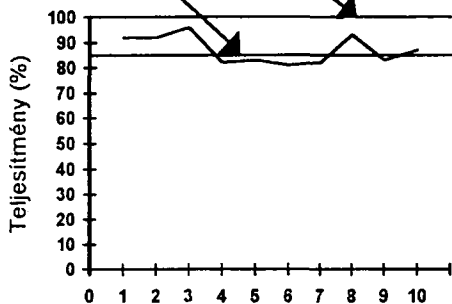
2. feladat
 korrelációs együttható=0,69
 mintaátlag maximális teljesítmény

Iskolák

2. sz. ábra

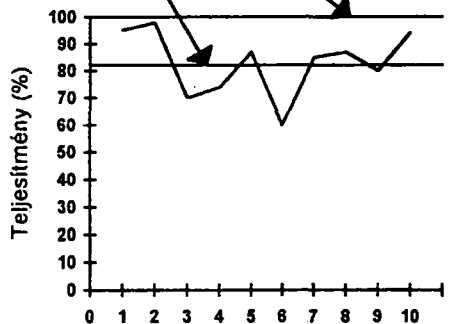
5. feladat
 korrelációs együttható=0,89
 mintaátlag maximális teljesítmény

Iskolák

4. sz. ábra

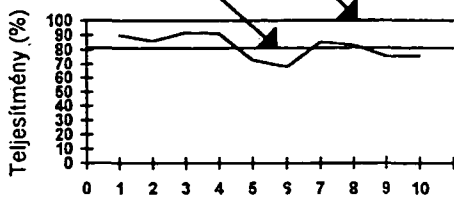
7. feladat
 korrelációs együttható=0,61
 mintaátlag maximális teljesítmény

Iskolák

6. sz. ábra

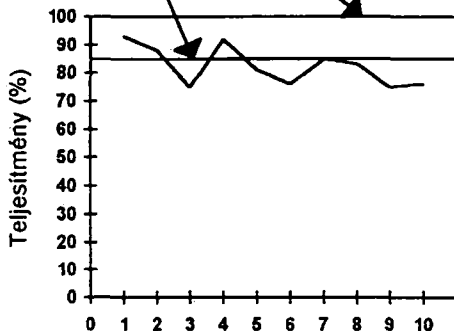
3. feladat
 korrelációs együttható=0,74
 mintaátlag maximális teljesítmény

Iskolák

3. sz. ábra

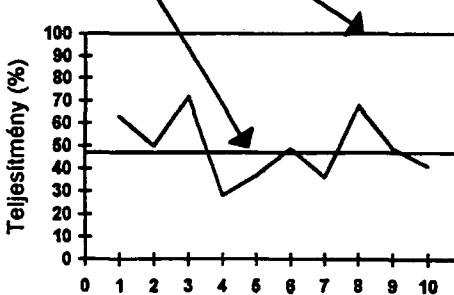
6. feladat
 korrelációs együttható=0,61
 mintaátlag maximális teljesítmény

Iskolák

5. sz. ábra

11. feladat
 korrelációs együttható=0,63
 mintaátlag maximális teljesítmény

Iskolák

7. sz. ábra

A továbbiakban a problémásabb helyesírási feladatok javítási tapasztalatait foglalnám össze.

A 2. feladat a mondatvégi írásjelek alkalmazását jelentette. A 4. mondatból a 2. és a 3. mondat közötti mondathatárt érzékelték a legbizonytalanabban a tanulók, a legtöbb esetben itt vesszőt alkalmaztak. Ez pedig inkább szövegtagolási hibát jelent, sem mint szorosan értelmezett helyesírási vétséget. A mondatvégi írásjeleket ugyanakkor egyszerűen figyelmetlenségből, felületes javításból eredően hagyták el, miközben a mondathatárokat jól érzékelték, hiszen a nagybetűt a következő mondat elején legtöbbször alkalmazták. Ez pedig inkább írástechnikai követelmény, sem mint helyesírási.

Itt szeretnék kitérni az egyéb kategória írástechnikai hibáinak magas számára is.

Az írás eszközzintű használata még korántsem olyan megnyugtató, mint amilyennek lennie kellene a 4. osztály végére. Az 1. és 2. osztályos írástechnikai gyakorlatok után nem kap megfelelő hangsúlyt fejlesztése, és nem is támasztunk vele szemben megfelelő súlyú követelményeket a napi gyakorlatban. Az írástempó bizonyos mértékű fejletlenségére is következtethetünk ezekből a gyenge eredményekből. Különösen ha a szórészek, szövegrészek kihagyásának nagy számát tekintjük. A legtöbb ilyen jellegű hibát a 3. és 4. mondatban ejtették a tanulók, s a szöveg terjedelmének növelésével nyilván még szaporodtak volna.

Meg kell említeni itt a számos torz betűalakítást, betűcseréket, betűbetoldásokat és kihagyásokat, valamint jó néhány esetben a csúnya külalakot. A betűtévésztségek között a diszgráfiára, beszédhibára utaló betűcseréket is észleltünk.

A leggyakrabban előforduló hibák a következő voltak:

(A → jelentése „helyett”)

u → ü

i → j

u → ú

a → o

á → ó

d → g

p → b

f → v

z → sz

g → d

zs → sz

zs → cs

ny → gy

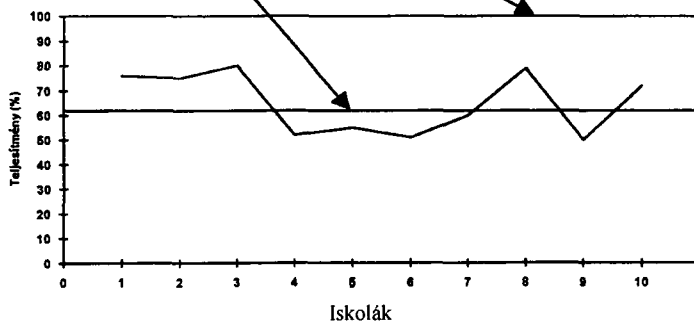
Itt diszgráfiára, beszédhibára és betűtévésztsékre utaló hibákat is találunk.

A 3. feladattal a mondatok szavakra tagolását figyeltük meg, ezen belül külön értékeltük a szerkezetek és összetételek helyesírását. Hibákat főleg az összetett főnevek írásában ejtettek a tanulók, a névutós főnevek helyesírása nem okozott különösebb nehézséget. Az összetételek közül az „állatvilág” és a „madárállományt” lejegyezése okozta a legtöbb problémát, talán ismeretlenebb hangzása miatt is. Ahol azonban ez típusihibaként jelentkezett, az egyszerűbb tagolásos esetekben is előfordultak hibák, így a szerkezetek írásakor is.

4. feladat: a magánhangzók hosszúságának jelölése

korrelációs együttható=0,89

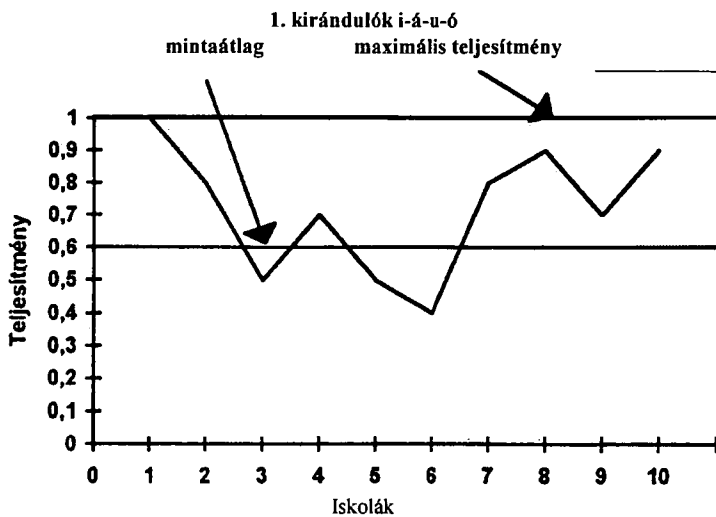
mintaátlag(62%) maximális teljesítmény

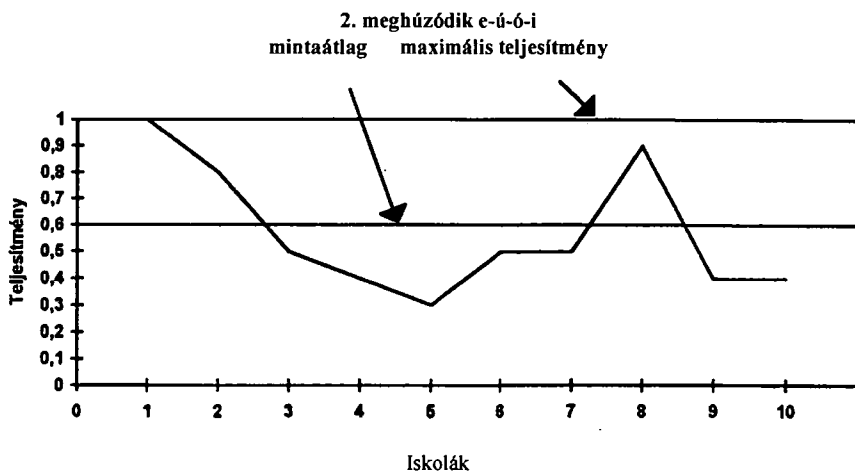
8. sz. ábra

A negyedik feladattal a magánhangzók helyes ejtésen alapuló helyesírását a már bemutatott öt kifejezésen vizsgáltuk. A 8. sz. ábráig ezeknek a szavaknak a helyesírási teljesítményeit figyelhetjük meg. Általánosságban is megállapíthatjuk, hogy a magánhangzó időtartamának helyes jelölése bizonytalanabb a tanulók körében, s ennek több okát is feltételezhetjük. Egyik ilyen ok lehetett a helytelen ejtés tartós rögzülése egyes szavaknál pl.: bundájú, sűrűben; vagy a nem megfelelő fonéma-hallás, esetleg diszgráfiára való hajlamosság, s végül a nem kellő mélységben begyakorolt helyesírási ismeretek, a tartós figyelem, a tudatos helyesírásra való törekvés és az ellenőrzés hiánya.

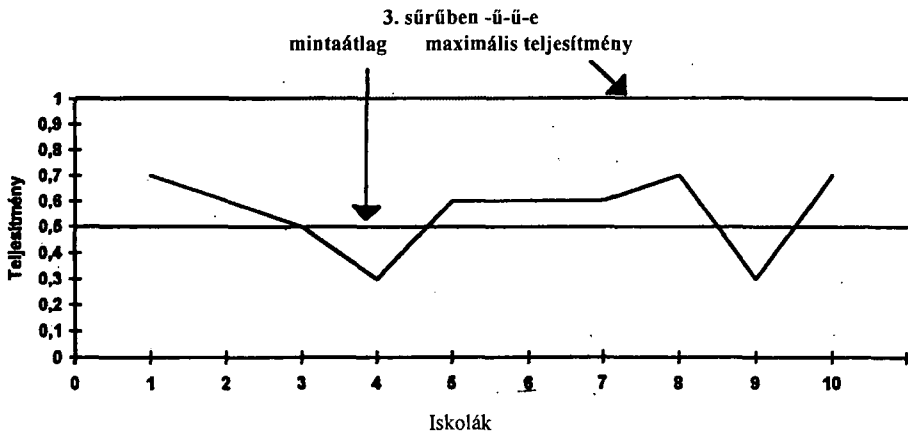
A megyei átlag ennél a feladatnál 4 pont lett, a maximális pontszám pedig 5 volt. Az itemenkénti pontátlagok és a megyei teljesítmények százalékos összesítő adatai is igazolják, hogy a magánhangzók jelölésével általában gondok voltak. A megyei átlagok jóval alulmaradtak az elérhető pontértékhez képest. A 119 mért tanuló közül mindössze 45 tanuló tudta leírni ezt az öt szót hibátlan magánhangzóssal (38%). Talán érdemes megfigyelni a teljesítmények és itemátlagok alakulását szavanként is.

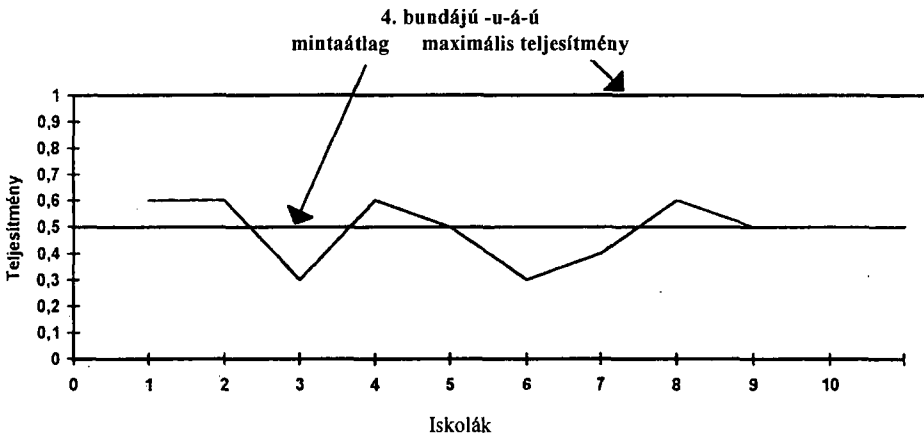
9. sz. ábra

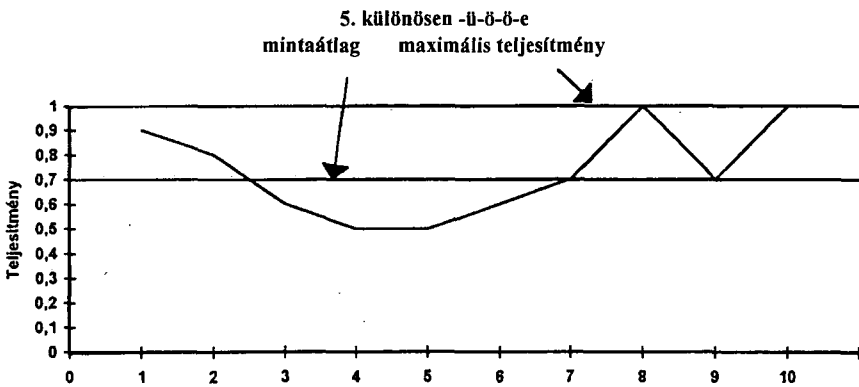
10. sz. ábra

11. sz. ábra

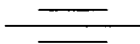

12. sz. ábra

13. sz. ábra

A mi mérési eredményeink is bizonyítják tehát azt a pedagógus körökben is egyre gyakrabban megfogalmazott tapasztalatot, hogy a magánhangzók hosszúságának érzékelése a helyesírás-tanítás egyik leggyakrabban előforduló problémája. Ezért a fejlesztést permanensen és tudatosan kell végezni, hogy ennek eredményeképpen megalapozhassuk a helyesírás eszközszintű használatát.

DR. BÓRA FERENC
ny. főiskolai tanár
Budapest

1848. március 15 hiteles tényei

Sorsdöntő történeti események az országok jövőjét – társadalmi, politikai, gazdasági rendszerét – megváltoztatják és átalakítják. Ilyen rendszerváltoztató hatású történések következtek be Magyarországon 1848–1849-ben.

A magyar forradalom és szabadságharc 150. évfordulója lehetőséget kínál, hogy országunk méltóképpen emlékezzék e jeles évfordulóra, s közben meg is szabaduljon a történelem e két évére rakódott hamis magyarázatoktól. Ez utóbbi akkor következhet be, ha a történetírás, a történelemtanítás, az évforduló rendezvényei *visszanyúlnak a ténylegesen megtörténtekhez, s nem a másfél évszázad alatt felhalmozódott elemzések egyikét vagy másikat erőltetik rá az ország lakosságára.*

1848–1849 történelmi valóságának legkisebb elemei a tények, melyeknek számtalan előfordulását (forrását) lehet ma is dokumentálni. Történelmi tényeket őriztek meg az emberek cselekedetei, harcai, gondolatai, érzelmei; a társadalmi – politikai – gazdasági körülmények, nézetek, konfliktusok. A valóságot tartalmazták a feudális előjogokhoz ragaszkodók és a reformerek szembenállásának vitái, az alattvalók és az uralkodóellenesek nézetei és viselkedési módjai, az iskolázottak és a műveletlenek reagálásai az eseményekre. Döntően befolyásolták Magyarország lakosságának magatartását a reformerek és a radikális értelmiségiek (írók, költők, jogászok, orvosok, fiatal politikusok, újságírók, művészek) nemzeti érzelmei és tetteik rendszerváltoztató szándéka.

Tapasztalatok, átélt élmények, nemzeti öntudat jellemezte az 1848–1849-es forradalom ténylegesen megtörtént eseményeit. Az európai forradalmak, a reformkor polgári törekvéseinek befejezetlensége döntő módon befolyásolta a forradalmi helyzet kialakulását. Az ország lakossága a cselekvéshez szükséges információk birtokában azonosult vezetőivel – felismerte a szomszéd országok forradalmainak hatalomra gyakorolt hatását –, s forradalmi tettekre szánta el magát.

Átélték, megvalósították a forradalmat, melynek győzelme eufóriát váltott ki az ország lakosainak többségéből.

A megélt, a tapasztalat útján bekövetkezett történeti élmények megalapozták a részt vevők történeti tudatát, s a forradalom és szabadságharc részt vevőivé, részeseivé, szemtanúivá váltak. A tapasztaltakat, a valóság eseményeit a történések idején azonnal leírták, melyek a korabeli magyarság és az utókor számára egyaránt a *legértékesebb információkat* tartalmazták és tartalmazzák. Az 1848–1849-ben történtek megjelentek az újsághírekben (napi krónikákban), hírlaptudósításokban és cikkekben. *Kéry Gyula* írja: „Az 1848. évi újságok ..., ritkaságszámba menő sok gyöngyszemet” *foglaltak magukba. Apró tükrödarabok ezek ama fényes és változatos kaleidoszkópból, amelynek legparányibb porszemét hagyják az utódokra.*”¹

Történelmi jelentőségű levelek sokasága maradt ránk 1848–1849-ből. Ezek az információk tényeket tartalmaztak, melyek sok és reális „tényítéletet” foglaltak magukba. „Nincs izgalmasabb ol-

vasmány, mint ezek a levelek, – írja Deák Imre. A szabadságharc minden szereplője, résztvevője úgy mondja el a dolgokat, ahogyan látta, és nem úgy, ahogyan később a történetírók megírták. A levelekben a szabadságharc vezetőszellemei, a kor nagy egyéniségei, akik ma már történelmi alakokká nőttek, egymáshoz intézett magánleveleikben leplezetlenül beszélnek e történelmi korszak belső rugóiról, körülményeiről, személyiségeiről ... E levelekből kitetszik, hogyan ítélték meg a kortársak saját küzdelmüket ...”²

Beszédek, gyűlések lejegyzései és a naplók valóságos eseményeket örökítettek meg. A visszaemlékezések és emlékiratok 1848–1849-es eseményekről, egy-egy személyiség személyes élményeiről szólnak. Sok értékes információ mellett a részletek egy része azonban „elfelejtődött”, a szerző szerepe pedig az öndicséret következtében felértékelődött.

Népdalok, népies műdalok a parasztok és város lakó kispolgárok érzelmeit, forradalomra és a szabadságharcra reagálását örökítették meg. Kossuth Lajos, Bem József, Perczel Mór, Damjanich János stb. személyét rajongással, nagy szeretettel énekelte meg a nép. A lélek történéseiről adnak 150 év távlatából visszajelzést a népi és „félnépi” alkotások.

Versek, verses krónikák – Pogány Péter szavaival élve – „hiteles maradványai a forradalmi év eszmeáramlatainak, érzelmi kavargásának ... Az utókor számára elsősorban azért érdekesek, mert az eseményekben részes szemtanúktól származnak. A személyesen átéltek érzésvilágát közvetítik és őrizték meg napjainkra. Olyasmit, amit nem tud és nem is akarhat pótolni vagy helyettesíteni a következő korok történészi rendszerezése, higgadt oknyomozása” – A vásári röpirat – versek is tények alapján íródtak, a korabeli históriát közvetítettek, jelenünk számára pedig forrás értékűek. A forradalmi események idején pedig az újságoknál is mindennapibb írásoknak bizonyultak.³

Hitelesek azoknak az embereknek a vallomásai 1848–49-ről, akik az átéltek hatására leírták tapasztalataikat, melyekből megismerhetők az élményekhez tapadó érzelmek is. Ezek az érzelmek színezik, esetenként felnagyítják a történeteket, de a személyes jelenlét szavahihetővé teszi a megnyilatkozókat. A forradalom és szabadságharc dokumentumai (a 12 pont, a kinyomtatott Nemzeti dal, kinevezési és lemondási okmányok, hirdetmények plakátok, csapat-elvonulási tervek stb.) és tárgyai (kokárdák zászlók, ruhák, fegyverek, kották, rajzok, festmények, csatahelyek stb.) kongruenssé teszik a történeteket. Ezek bemutatása, értékeinek tudatosítása az évforduló fontos feladatai közé tartozik.

Az 1848–1849-es magyarországi események hiteles bemutatása, a résztvevők és szemtanúk megnyilatkozása, a korabeli magyarság tapasztalatainak közzététele lehetővé teszi, hogy országunk ma élő polgárai valós információkat kapjanak a nemzeti önállóságot és a polgári átalakulást eredményező reformkorról, a magyarországi forradalomról és szabadságharcról. Elérendő, hogy a másfél évszázaddal ezelőtt történtek a mába mutassanak, erősítsék jelenünk nemzet tudatát, új lehetőségekkel gazdagítsák a nevelést, az oktatást, a művészeteket.

150 év alatt 1848. március 15. a magyarság legjelentősebb napjává – ünnepévé – vált!

Kéry Gyula száz évvel ezelőtt, e nap jelentőségét így méltatta: „... Mai Magyarország 1848-ban született! ... Szébb és ragyogóbb esztendő aligha találunk nemzetünk ezredéves történetében. A szabadságszeretet soha szebben nem nyilatkozott meg, mint a márciusi ifjak lelkében... Varázsütésre fölszabadult a sajtó, szabad lett a szó, szabad a nemzet, egyenlő a nép és testvérként ölelkezett a magyar.”⁴

Bay Ferenc 1848 március 15-én történetéről 1943-ban a következőket írta: „Nincs szükségünk a színes illúziók csalóka világára. Mert ha csak ki is mondod e bűvös számot: 1848, ez évnek minden, még legiózanitóbb valósága is lángoló értelmet nyer ... A kor lelkét kívánjuk idézni a következő oldalakon. A korét, amelyre ma is szívdobogva gondol a kisdíák március idusán, s melyre emlékezve fellebog a nagyok tekintete is ... Harc és hit, ez a kettő a magyar szabadság szilárd biztosítéka a jelenben és a jövőben egyaránt. 1848-ban is ezek jegyében emeltük magasra zászlónkat példaképpül minden, a szabadságért cselekedni is akaró nemzetnek.”⁵

Gerő András történész, 1848 március 15-ének jelentőségét így összegezi: „1848. március 15-én, Pesten a radikális fiatal értelmiség vezetésével lezajlott az a vértelen forradalom, amely politi-

kailag megnyitotta az utat a reformkor eszméinek érvényesülése, a polgári Magyarország megvalósítása előtt ... 1848. március 15. így mindegy két eseménysor összefüggő szimbólumként jelenhetett meg a köztudatban. Egyrészt jelentette a forradalmi megoldásba torkolló reformkori folyamatot, másrészt pedig azt a heroikus, a nemzeti függetlenség deklarálásáig is eljutó küzdelmet, amit a magyarság saját alkotmányos fejlődéséért és társadalmi, politikai szabadságáért folytatott.”⁶

1848. március 15 magyarországi eseményeinek újságcikkeiből, krónikáiból közlünk néhányat, melyek kiragadták hazánkat a feudális elmaradottságból:

„Tíz évvel ezelőtt ugyanezen a napon a pusztító elem romboló dühvel fővárosunkra rohant és az épületek alapját megrendítette, továbbá mindent, ami útját állta, megsemmisítette s pusztaságot, félelmet és kétségbeesést hagyva maga után. Egy évtized múlt el azóta, tekintsünk körül, az összerombolt, alacsony kunyhók helyébe díszes palotaszzerű épületeket emeltek. Nézzétek! Ezen idő alatt, mintegy varázslásra, teljesen új utak és utcák képződtek; az Újépület előtti mocsáros, piszkos tereget szép sétátérre alakították át, ami szebbnél – szebb házzal van körülépítve; valóban, aki Pestet tíz évvel a pusztító áradás előtt és tíz évvel utána látta, meg sem ismerné...”

(Spiegel 1848. március 15.)

„A fővárosi fiatalság március 15-én reggel ... tanácskozni egybegyülekezvén, ez alkalommal Jókai Mór következő proklamációt kiáltott ki ügybarátaihoz: „Testvéreim! A pillanat mellyel élünk, komolyabb teendőkre szólít fel bennünket. Európa minden népe halad és boldogul, haladnunk, boldogulnunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság, egyetértés. Követeljük jogainkat, melyeket eddig tőlünk elvontak, s kívánjuk, hogy legyenek azok közösek mindenkivel. Kívánjuk a sajtószabadságot, a cenzúra rögtöni eltörlését; – felelős minisztériumot Budapesten; – évenkénti országgyűlést Pesten, és azt rögtön! – Törvény előtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben; – kívánjuk, hogy a nemzeti őrsereg rögtön fölláttassák, védje hazáját minden férfi; egyenruha ne legyen; – közös teherviselést; – úrbéri viszonyok megszüntetését; – esküdtszékeket képviselet alapján; magunk választjuk bíráinkat magunk közül; – nemzeti bankot, idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, – magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk. A politikai státusfogylok bocsátassanak szabadon. Unió Erdély és Magyarhon között! Ezen jogokat követelni tartozik a nemzet, s bízni önjerejében... Egyenlőség, szabadság, testvériség!”

(Életképek, 1848. március 19.)

„A nép innét ment egyenesen az egyetemi fiatalossággal egyesülni; először az orvosi kar csatlakozott hozzá, azután a mérnöki, legvégül a jogászi; egyedül ezen kar tanára szegült ellene a nemzet akaratának, senki sem hallgatott rá. Vasvári Pál hívta el közgyűlésre a tanuló ifjúságot; s az egy akarattal követte a vezéreket...”

(Életképek, 1848. március 19.)

Petőfi ezt írta naplójába: „Logikailag a forradalom legelső lépése és egyszersmind fő kötelessége szabaddá tenni a sajtót. Holnap ki kell vívnunk a sajtószabadságot.”

„Jókai harmadszor is a nyílt piacon felolvasá a proklamációt, s Petőfi elszavalá fentebbi dalát (Nemzeti Dal), melynek végéztével rögtön elhatározott, hogy a nép a proklamáció első pontját, a sajtószabadságot, saját önhatalmánál fogva teljesülésbe viendí, mit meg is tett, innét tömegestül Landerer és Heckenást nyomdájába menvén, hová a rend és béke föntartása tekintetéből választmány tagokul Petőfi, Vasvári, Vidács és Jókai küldetének be, a nyomdatulajdonost felszólítandók, hogy kívánja-e az el nem kerülhető kényszerítés be nem vártával a kiküldött tizenkét pontú programot, s Petőfi felolvasott költeményét cenzúra nélkül kinyomtatni? A nyomdatulajdonos engedett, s a kívánt iratok rögtön németre is lefordítva néhány pillanat múlva a gyorsajót alól ezrével kerültek elő, melynek példányai egész délig osztottak ki a szakadó eső dacára szüntelen gyülekező közönségnek.”

(Életképek, 1848. március 19.)

„A déli harangszó egy óráig félbeszakította a mozgalmakat, s ekkor gyülekezőhelyül a **Nemzeti Múzeum** tér tüzetett ki. Az eső szüntelen esett. Jó jel! – mondá a nép. Párizsban, Palermóban és Bécsben is esett, mikor a nép elhatározta, hogy a városházára megy. A **tanácssterem** megnyitott s tartott nyilvános ülést az összegyűlt nép szabadságmennydörgései között. A tanácsnak benyújtattak a program pontjait s a tanácsjegyző mondá, hogy azok el vannak fogadva...”

(Életrajzok, 1848. március 19.)

„A nép kívánta, hogy **Stancsics Mihály**, ki sajtói állítólagos vétségei miatt fogva van Budán, – miután kimondatott, hogy cenzurái törvények nálunk nincsenek – szabadon bocsátassék s a cenzurale kollégium rögtön mentessék fel hivatalából. A nép e kívánat teljesítésére átment Budára, s a hatósági épület udvarán zászlója körül gyűlve, állt jogai kívánata mellett míg ...kijelentették, hogy a helytartó tanács e három pontba egyezett bele: Stancsics kiadatása, cenzúra eltörlése, bíró-ságnak a nép közüli választása. Együttal kimondá, hogy a katonaságot csak a esetben fogja kirendelni, ha azzal a nép saját céljai rendes kivételére kívánna rendelkezni.”

(Életrajzok 1848. március 19.)

„Stancsics Mihály hazánkfia, ki azért, mert szabadon írt ... nyomban szabadon bocsátott, s a nép kíséretében családjának adatott vissza.

Illy **békés és törvényes úton**, minden **vérontás** és csendzavar **nélkül** kivívott nagyszerű reformdiadal megünnepléséül holnap Budapest ki lesz világitva, s innentől Pestváros, mint a haza szíve törvényházának tornyán nemzeti színű zászló lobogand.”

(A Magyar szabadságharc története napi-krónikákban. Franklin Társulat 1899. Bp., 65. l.)

Határozat a polgári őrseregre:

„1. A létező polgári őrsereg jelenleg 1500 taggal fog szaporíttatni.

2. Minden becsületes ember magát máától kezdve a városházán a bizottmány előtt jelentheti, s ennek bírálata után fegyvert és ismertető jelt ingyen fog kapni.

3. A most létező polgári őrsereg ugyanazon ismertető jelt veszi fel, mely lesz egy nemzeti szalag a balkaron, s nemzeti színű rózsza a fővegen.

4. Az újonnan felveendő polgárőr a létező osztályok bármelyikébe beállhat.

5. A bizottmány, ha szükségét látandja, ezen nemzetőrséget még szaporíttandja.

6. A bizottmány teljes bizalommal várja minden becsületes hazafitól, hogy a személy és vagyonsbátorságot nem fogja megsérteni, sem a közbékét és a rendet megháborítani.

7. A bizottmány minden becsületes hazafitól elvárja, hogy ennek és az örvezetőség minden egyes tagjai intéseit szívesen követni és teljesíteni fogja.

Polgártársak! Jelszavunk: éljen a király! Alkotmányos reform, szabadság, egyenlőség, béke és rend!”

(A magyar szabadságharc története napi krónikákban. 166. l.)

„Ez a nap délutánján a nép kívánta a színházi aligazgató Bajza Józseftől, hogy a színházban e nap ünnepélyére teljes kivilágítás mellett Bánk Bán adassék elő. Bajza mondá, hogy szívesen teszi. A színház oltár volt ma, a közönség színe volt jelen ünnepi arcokkal, ünnepi ruhákban; nemzeti kokárda volt minden férfi, minden nő keblére feltűzve, közepén a háromszínű zászló.

Ez alatt a nép, a megszabadított Stancsics kocsját önkézevel vonva át Budáról a színház teréig, bevonult a színházba, mely mindenki számára ingyen megnyitott.”

(Életrajzok 1848. március 19.)

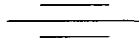
„A **Nemzeti Színház** március 15-én este 7 órakor a nemzeti lelkesedés szentegyháza lett. A játékrend megváltoztatva, teljes kivilágítás mellett Bánk kurzió ment. A nemzeti intézet tagjai úgy

jelennek meg, mint a nemzet polgárai, mindnyájan nemzeti színű kokárdákkal! A darab egy pár jelenet után félbeszakasztatik, a sajtószabadság kívívásából és a Stancsics kiszabadításából megérkezett nép betolul, minden padok megtelnek; a fulladásig nyomott népnek a páholy-tulajdonosok nyújtanak le kezet, s emelik föl magukhoz. Minden szem a színpadra van irányozva, várva, mikor fog megjelenni a kiszabadított fogoly. Ő azonban nem jött, mert a tudósítás szerint beteg, levert állapotban van ... Ezek ajkairól visszhangoztatva hallottuk elénekelni a Szózatot, Himnuszt és Füredy népdalait. Színház után a látogatottabb étkező helyek tömve voltak. A figyelmes szemlélő pedig, ki e nap eseményeit látta, meggyőződhetett e nép meg van érve a szabadabb institúciókra, a fiatalabb nemzedék megérdemli, hogy azon szebb jövő örököse legyen, melynek kivívásában oly elvitázhatatlan dicső részt vőn.”

(Pest Hírlap, 1848. március 17.)

FORRÁSOK

- ¹Kéry Gyula: A magyar szabadságharc története napi-krónikákban (1848) Bp., Franklin-Társulat, 1899. 6-7. l.
²Deák Imre: 1848 A szabadságharc története levelekben, ahogyan a kortársak látták. Siáry Könyvkiadó, Bp., 1943. 1. l.
³Pogány Péter előszava a Riadj Magyar! című kötet elé. Magvető K. Bp., 1983. 5., 8-9. l.
⁴Kéry Gyula i.m. 5. l.
⁵Bay Ferenc: 1848–1849 a korabeli napilapok tükrében. Officina K. 1943. Bp., 3. l.
⁶Gerő András: A magyar polgárosodás. Atlantisz K. Bp., 1993. 397-398. l.
⁷Bay Ferenc i.m.

DR. MOLNÁR PÉTER

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

A célok és követelmények meghatározása a helyi tantervekben

A magyar pedagógusok már készülnek arra, hogy munkájukat majd a Nemzeti Alaptanterv ajánlásai szerint kell végezniük. Az iskolai pedagógiai programokkal összhangban választhatnak a központilag ajánlott, részletesen kidolgozott tantervekből, vagy önállóan készíthetik el saját tantervüket.

Azok számára szeretnénk cikkünkkel segítséget nyújtani a tantervi célok és a követelmények leírásához, akik helyi tantervek összeállítására vállalkoznak.

A helyi tanterv „elsősorban tartalmazza:

az egyes osztályokban tanított kötelező és választható tantárgyakat, tanórai foglalkozásokat, azok óraszámait,
fő témaköreit és követelményeit,
a magasabb évfolyamba lépés feltételeit,
az ellenőrzés, értékelés és minősítés tartalmi és formai követelményeit,
a differenciálás módjait, az alkalmazható tankönyveket és más taneszközökre vonatkozó döntéseket.” (NAT 18.1.)

Mint ismeretes, a NAT követelményrendszere hármas tagozódású:

- a) A teljes iskolázásra vonatkoznak a **közös követelmények**.
- b) Az **általános fejlesztési követelmények** az egyes műveltségi területeket ölelik fel.
- c) A **részletes követelmények** a 4., 6., 8., és a 10. osztály végére szólnak. A mikrotantervek készítésekor a részletes követelmények leírásai jelenthetik a legtöbb gondot.

Célok és követelmények

Számos olyan emberi képesség van, amelyet az iskolában sajátítanak el tanulóink. Ezt a képességrendszert próbálják lefedni a műveltségi területek, a belőlük kialakítható tantárgyak, órai és órán kívüli foglalkozások. Ha meg szeretnénk határozni a tanítandó tartalom segítségével kialakítandó és fejlesztendő képességeket, akkor a **célokat** kell leírnunk.

Az általános célok egy nagyobb és nem részletezett fejlesztési szakasz célleírásai. Az ilyen célleírás azt tartalmazza, hogy a tanuló mit tanulhat meg a tananyagból, illetve a tanulás irányítója mire akarja őt megtanítani. A jól megfogalmazott célt az jellemzi, hogy egy hozzáértő kívülálló képes megfigyelni a tanulóban végbement változásokat anélkül, hogy ő maga a fejlesztési folyamat alatt az órákon, a foglalkozásokon jelen lenne.

Honnan lehet azt tudni, hogy a tanulók a kitűzött célt elérték-e már?

A tanulók a célt akkor érik el, ha teljesítményeik megfigyelhetők és mérhetők. Ez úgy lehetséges, ha a tanuló valamilyen tevékenységet végez, demonstrálja képességeit (elmond egy verset, meghatározza a feladat megoldásait, hangszeren játszik stb.).

A tanulás célját világosan, egyértelműen kell meghatározni. A leírt célok közül azoknak az elérését lehet pontosan ellenőrizni és értékelni, amelyeket tevékenységformákban határoztunk meg.

A *célkitűzés* egyfelől a tanulás irányítójának a szándéka a tanulóban bekövetkező, kívánt változást illetően. Másfelől a célkitűzés azt is tartalmazza, hogy mit fog a tanuló a sikeres és eredményes tanulási folyamat eredményeként várhatóan teljesíteni.

A *követelmények* részletesen megadják, hogy az adott tanulási ciklus végén a diáknak

- mit,
- milyen tudásszinten,
- milyen feltételek között kell teljesítenie.

A követelményekbe az eredmény érzékeltetésére szolgáló kifejezéseket írunk. Az alábbi táblázatban felsoroltunk alkalmazható, valamint néhány nem egyértelmű kifejezést.

Javasolt tevékenységet jelölő kifejezések		Kerülendő tevékenységet jelölő kifejezések
elmond	megmagyaráz	tud
ismertet	megkülönböztet	ismer
megnevez	kiválogat	ért
felsorol	összehasonlít	tudatában van
leír	azonosít	belát
rajzol	kivitelez	rájön
ábrázol	bemutat	megítél
szerkeszt	megold	érez
igazol	stb.	stb.

Legyen például egy követelményben a *leír* a felhasznált kifejezés. Más tudásszintet követel meg az olyan leírási tevékenység, amelyet a tanulónak másolnia kell, és más, magasabb szintű az, amikor például jellemzést kell írnia (alkotnia) társáról. A leírás feltételei, körülményei úgyszintén eltérőek lesznek, ha az írást kézzel, írógéppel vagy számítógéppel, szövegszerkesztő program segítségével végeztetjük.

A tanulótól várt teljesítmény verbális vagy nem verbális természetű lehet. Ennek jellege megszabja a teljesítési feltételeket, körülményeket, hogy laboratóriumra, tanműhelyre, tornateremre, speciális eszközökre van-e szükség. A feltételek, segédeszközök, körülmények, megszorítások megadása azért szükséges, hogy kizárjunk olyan tevékenységeket, amelyeket majd a teljesítéskor nem fogadunk el.

A részletes követelményekben érdemes megadni az elfogadható teljesítmények kritériumait. Például mennyi idő áll rendelkezésre a feladat megoldásához, vagy mennyi az elfogadható minimális válaszok száma stb.

A követelmények szerepe a személyiségfejlesztés tervezésében

Az előírás szerint megfogalmazott követelmények teljesíttatése fejleszt a tanulók

- emlékezetét, memóriáját,
- tanulási aktivitását, értékítéletét, problémamegoldó képességét,
- kommunikatív, pszichomotoros (cselekvéses-mozgásos) és kognitív (megismerő) képességét.

A Nemzeti Alaptanterv egyes műveltségi területeiből kialakítandó tantárgyak akkor fejlesztik a teljes személyiséget, ha a tanítandó tartalom jól strukturált, egymásra épülő témák rendszereként kezelhető.

A tanítandó tartalom körvonalazása kapcsán felmerülő kérdések:

- Melyek a tanításkor részletezésre váró témák, tények?
- Milyen tevékenységeket kell elsajátítani egy-egy tanítási ciklus alatt?

A tematikus egységek, főbb témák sorrendjének meghatározásához hozzáfoghatunk úgy is, hogy saját tudásunk és tapasztalatunk alapján témalistákat, struktúraábrákat készítünk. Tanulmányozhatunk már megjelent tantervi ajánlásokat, használni kívánt tankönyveket, médiumokat. Az előzetes tájékozódás után el kell dönteni, hogy az egyes korcsoportok számára összeállított tananyagnak milyen lesz a szerkezete, milyen lesz a sorrendje. A tartalom hierarchikus elrendezésére azért is szükség van, mert a követelmények

- előzményekre és
- kimeneti követelményekre tagolódnak.

A tapasztalatok szerint a követelmények közvetlen vagy közvetett megismeretése a tanulókkal kedvezően hat teljesítményükre. A követelmények közlésének módja az ellenőrzés-értékelés formájától függ. A közvetlen tájékoztatás szóbeli vagy írásbeli lehet. Az elvárások közvetett módon jelennek meg például feladatlappal történő ellenőrzéskor, ahol közöljük a számon kért ismeretelemek számát és a helyes megoldások pontértékét.

A témák sorrendjének megválasztását időrendi szempontok befolyásolhatják. Ebben az esetben a feldolgozandó témákat a történések sorrendjébe rakjuk. Ha a feldolgozási tervben belülről haladunk kifelé, és a tárgyalás majd magába foglalja az összes eddig kifejtett témát, akkor a koncentrikus elrendezést választjuk. Szerencsés lehet a szerkezeti logika szerinti sorrend, amely a működés szabályai szerint szerveződik. A *spirális sorrend* választásakor vissza-visszatérünk egyes témákra, és azokat egyre mélyebben tárgyaljuk.

Példák cél- és követelmény leírásokból

Első példánk „Az oktatástechnológia alapjai” című távtanulási csomagból való. Azért ezt választottuk bemutatásra, mert bízunk abban, hogy ez minden pedagógus számára ismerős. Példánk ugyan nem a NAT műveltségi területei közül való, de megmutatja a javasolt tevékenységeket jelölő kifejezések használatát.

Az oktatástechnológia tantárgy oktatásának célja

Ez a tanulási csomag

- bemutatja az oktatástechnológia helyét és szerepét a neveléstudomány rendszerében;
- megismerteti használóit az információörögzés, az információközvetítés és visszacsatolás technikai eszközeivel és alkalmazásukkal az oktatásban;
- segít megoldani a médium -kiválasztás és adott információhordozó tervezésének és készítésének feladatát.

A kurzus általános követelményei

A kurzust elvégezve a hallgató képes lesz:

1. meghatározni az oktatástechnológia fogalmát, tudományközi kapcsolatait,
2. megnevezni az oktatástechnológia forrásait,
3. ismertetni az oktatástechnológia szerepét alapvető pedagógiai problémák megoldásában,
4. több szempont szerint csoportosítani a taneszközöket, meghatározni a multimédia fogalmát,
5. ismertetni az információhordozók tervezésének és készítésének pedagógiai és technikai szempontjait,
6. reprodukálni a vetítőkészülék működési elvét és elvi szerkezeti rajzát,
7. elmondani és alkalmazni a vetítéstechnikai szabályokat,
8. példákat mondani a hangrögzítő és közvetítő berendezések működési elvének ismertetésére,
9. a videomagnetofon tanórai és órán kívüli alkalmazására,
10. az oktatástechnikai eszközök iskolai alkalmazására,
11. felsorolni a számítógép iskolai alkalmazásának lehetőségeit.

Az első tanulási egység (témakör) részletezett céljai és követelményei az alábbiak:

1. Az oktatástechnológia fogalma

Célok

A fejezet áttanulmányozása után el tudja majd tartalmilag választani az oktatástechnika, az oktatástechnológia, a pedagógiai technológia és a művelődéstechnológia fogalmakat. Megtudhatja, hogy mik az oktatástechnológia feladatai.

Követelmények

Ezt a fejezetet áttanulmányozva a tanuló képes lesz :

- meghatározni és megkülönböztetni az oktatástechnika és az oktatástechnológia fogalmát, tárgy körét,
- elmondani vagy leírni az oktatástechnika, az oktatástechnológia, a pedagógiai technológia és művelődéstechnológia egymáshoz való viszonyát,
- felvázolni az oktatástechnológia elhelyezkedését a pedagógiában,
- felsorolni az oktatástechnológia feladatait.

Második példának a technika tantárgy „*A gép és a gépegység*” című témakör követelményei közül való.

„A tanuló legyen képes:

- gépeken, berendezéseken, modelleken felismerni és megnevezni a gépet alkotó egységeket,
- energiaátalakulási folyamatok elemzésére, folyamatára elkészítésére,
- az egyes gépelemek, közlőművek főbb jellemzőinek megállapítására,
- minta, kép, rajz, majd önálló tervezés alapján a tanult közlőműveket tartalmazó modellek összeállítására ...”

Befejezésül: reméljük, hogy sikerült segítséget nyújtanunk a célok és a követelmények fogalmi-tartalmi tisztázásához, valamint a készülő helyi tantervekben a tanulói teljesítmények mérhetőségét is biztosító követelményrendszer összeállításához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Nemzeti Alaptanterv, MKM 1995.
2. Derek Rowntree: Tananyagok készítése nyitott-, rugalmas- és távtanuláshoz, Közép-Magyarországi Regionális Távoktatási Központ, Gödöllő 1996.
3. Dr. Molnár Péter: A gép fogalmának általánosítása a technika tantárgy keretében, Módszertani Közlemények, 1994/1. szám 33-37. l.
4. Dr. Molnár Péter: Az oktatástechnológia alapjai. Távoktatási tananyag, Gödöllő, 1996.

DR. H. TÓTH ISTVÁN
Tanítóképző Főiskola
Kecskemét

A kiejtéstanítás gyakorlatának alapozása

– Befejező rész –

A BESZÉDFOLYAMAT-VÁLTÁS GYAKORLATAI

Ismérvék – Háttérinformációk

A *hangerő*, a *hangmagasság* és a *beszédtempó* megváltozását beszédfolyamat-váltásnak (modulációnak) nevezzük. A beszédfolyamat megváltozása összefüggésben van közlendő gondolata-

inkkal, illetőleg érzelmeinkkel, szándékainkkal. A realizált hangerő, az aktuális hangmagasság és a pillanatnyi tempó személyiségünkről vall.

Az értelmi és az érzelmi tartalom árnyalt differenciálása, továbbá a beszédtárs(ak) figyelemnek aktív ébrentartása érdekében tesszük beszédünket változatossá. Ennek alapeszközei a hangerő-, a hangmagasság- és a tempóváltás. A beszéd folyamat-váltás tényezőinek együttes hatása teremti meg beszédünk kifejező erejét.

A hang erejét, a hangmagasságot a mellkas légzőizmainak összehangolt munkája biztosítja. Többféle hangmagassági fokozaton tudunk beszélni: halkán, suttogva, kiabálva vagy ordítva, ennek megfelelően alakul hangerőnk terjedelme. A hangerőváltásnak tagoló, kiemelő, illetőleg egybefoglaló funkciója van. A szereplők jellemzésének kitűnő eszköze a felolvasásban, továbbá a dramatizálásban. A hangerő fokozását a lírai művek különösképpen megkövetelik.

Ügyeljünk arra, hogy tanítványaink is a beszélőszerveiknek legmegfelelőbb hangfekvésben (hangmagasságban), vagyis *középhangfekvésben* beszéljenek. Természetesen a köznapi kommunikáció hangfekvésváltást követel a beszédhelyzetnek, illetőleg a témának megfelelően, a hangerő, a hangmagasság szükségszerű változtatásával, módosításával leküzdhetjük a monotóniát.

A különböző beszédhelyzetek, érzelmek, szándékok befolyásolják *beszédünk tempóját*. Az öröm, a pezsdítő tettvágy felfokozza a beszéd gyorsaságát, míg a bánat, a fájdalom, esetleg a határozatlanság lassít(hat)ja. A tempóváltásnak lényeges szerepe van a szövegértelmezésben, hiszen tagolunk, kiemelünk, sőt közbevetünk a beszédsebesség módosításával. A beszédtempó fokozatai: a *közepes* (átlagos) tempó, a *gyors*(abb) tempó (például a közbevetésekre) és a *lassú*(bb) tempó (például a kiemelések, magyarázatok érzékeltetésére).

A beszéd folyamat-váltásokat a mindenkori beszélő hangbéli adottságai, valamint a beszédhelyzet, a hallgatóság összetétele (felkészültsége), továbbá az alkalmazott műfaj és a téma is erősen befolyásolja.

Módszerek – Javaslatok

Az a tapasztalatunk, hogy a beszéd folyamat-váltással összefüggő gyakorlatokat eredményesen szövegkörnyezetben végezhetjük, nem elszakítva, nem elkülönítve más kiejtési feladatoktól.

Mondjátok ezeket a nyelvtörőket egy levegővétellel:

- hangerőváltással (halkan-suttogva-némán)
- tempóváltással (lassan-közepesen-gyorsan)!

- Szervezhetjük úgy ezt a gyakorlatot, hogy:

- a) a tempó állandó, a hangerő növekszik vagy csökken;
- b) a tempó gyorsul, a hangerő állandó;
- c) a tempó lassul, a hangerő állandó stb.

Egy meggymag meg még egy meggymag.

Meguntam gyönyörű Győrnek
gyöngyvárában laktomat,
mert a Duna, Rába, Rábca
rákja rágja lábomat.

Jól járnak a molnárok,
mikor jó nyár jár rájuk.

Öt csökönyös kölyök tücsök
ötvenöt törött köcsög
között sündörög.

Játsszunk!
Közben gyakoroljuk
a beszéd folyamat-váltást.

- Az artikuláció és az időtartam gyakoroltására is van lehetőségünk az ilyen szemelvények esetében.

- Sikerral kapcsolhatjuk egybe ezt a komplex feladatot az artikuláció fejlesztésével, a beszédhangok tiszta, pontos képzésével, a hangkapcsolati törvényszerűségek érvényesítésével.

Beszédhelyzet

- a) Kicsöngettek b) Becsöngettek
c) Megérkezett a régen várt barát

A közlendő tartalom

öröm, bánat, mérgeződés,
csodálkozás, hitetlenkedés,
érdéklődés, bosszankodás stb.

Játsszatok
a hangerővel!

Rögtönözzetek életképet,
jelenetet!

Szerkesszetek reklámszövegeket!

Ötletek:

A játszótér élete; Az utca;
Ébred a baromfiudvar; Állomáson.

Követelmények – Normaalkalmazás

Körültekintően teremtsük meg az alkalmakat a beszédfolyamat-váltás, vagyis az élőbeszéd gyakorlására.

Figyeljük meg hangerőpróba-gyakorlatok közben, hogy ki hány hangmagassági fokozatot képes végigjárni. Szervezzünk szituatív játékokat!

Olyan szövegeken végeztessünk beszédfolyamat-váltást gyakoroltató tevékenységeket, amelyek nem okoznak olvasástechnikai gondot.

Tanítsuk meg növendékeinkkel a jelrendszert is a beszédfolyamat-váltások jelölésére. Ezek a közismertek, a szakirodalomban általánosan alkalmazottak:

gy. t. = gyors tempó
k. t. = közepes tempó
l. t. = lassú tempó

a hangerő
a) növelése: <
b) csökkentése: >

a) főhangsúly: =
b) mellékhangsúly: –

Spontán beszédben javíttassuk tanítványainkkal a beszédfolyamat-váltásban elkövetett hibáikat! Az olvasás tempója részben a vérmérséklettől függ. Ezért törekedjünk arra, hogy az olvasás-tanítás és a beszédtempó-tanítás párhuzamosan történjék.

A BESZÉDSZÜNET-GYAKORLATAI

Ismérvek – Háttérinformációk

A beszéd közben alkalmazott szünetet prozódiai jelenségnek, illetőleg *artikulációhiánynak* is nevezik. A beszédészület *funkcionális*, mivel a mondanivaló nyelvi – logikai és gondolati tagolását, valamint kiemelését is szolgálja. Lezár vagy megelőz egy-egy beszédszakaszt, így beszélünk *utó-* és *előszünetről*, a közbevetett részt fogja közre a *szünetpár*. Megkülönböztetjük továbbá a *levegővételi* szünetet és az *értelmezési* szünetet.

A levegővételi szünet lehet hosszabb, ekkor *alaplevegőt* veszünk, vagy rövidebb, ekkor *pótlevegőt* veszünk.

Tartalom alapján *hosszú*, *rövid* és *pillanatnyi*, szerepe szerint gondolatot/mondanivalót *záró*, illetőleg *figyelemfelhívó* az értelmezési szünet.

A szünet elmulasztása vagy funkciótlan alkalmazása kommunikációs zavart idézhet elő, hiszen a beszédfolyamatnak éppen a folyamatjellege sérül.

A szünettel kapcsolatos szakkifejezés a *határjegy* vagy *junktúra*. A közlésindítások és ezek lezárásai, vagyis a beszéd folyamat természetesen határai tartoznak ide. Akkor van funkciója a szövegben, amikor többféleképpen tagolhatjuk a közleményt.

Módszerek – Javaslatok

A beszéd szünet helyes alkalmazásának gyakorlatát mondatok, továbbá szövegek értelmezésével tudjuk elérni. Kezdetben az írásjelek segítik az olvasni tanulót, illetőleg az olvasástudásukat fejlesztő gyerekeket. A központozás átvértékelése összetett, főképpen szöveges gyakorlatokban realizálható.

Bővítünk kell az eddigi jelrendszert, például az értelmezési szüneteket így szokás érzékelteni:

- a) hosszú szünet: ||
- b) rövid szünet: |
- c) pillanatnyi szünet: ∴

gy. t. Kelep, kelep, gólyamadár, ∴

k. t. Itt van az ősz,
<
elmúlt a nyár. |
>

l. t. Elmúlt a nyár,
=
<
Itt az ősz, ∴
=
=

gy. t. Szőlőt őríz már a csősz.
=
=

– A beszéd folyamat-váltás eszközeinek, a szuprasegmentális tényezőknek a helyes és tudatos, összehangolt alkalmazása érdekében rendszeresen kell végeztetnünk ilyen típusú gyakorlatokat.

– A tanító mintaadását kövesse a tanulói utánmondás, azután a felolvasás, s végül a szövegalkotás bonyolult folyamatában is számon kérhetjük a mondatfonetikai eszközök érvényesítését.

Így is irányíthatjuk a bonyolult felépítésű, komplex kiejtési gyakorlatokat.

Olvasd el a szöveget!

- a) Jelöld azokat a helyeket, ahol *szünetet* fogsz tartani!
- b) Emeld ki a *hangsúlyos* gondolatokat!
- c) Készülj fel a *tempóváltásra*!
- d) *Hangerőváltással* érzékelted azt, hogy érted a szöveg üzenetét!
Ismerkedjete meg ezzel a központozás nélküli szöveggel!

– A látszólag sokféle szempont együttes alkalmazása fejlett kiejtéskultúrával rendelkező vagy magasabb évfolyamon tanuló gyermekektől várható el. A következetesség lehet most is a döntő tanulásszervező munkánkban.

– Hálás feladat, sok-sok sikert rejtegető gyakorlat a központozás nélküli szövegek tagolásával való foglalkozás.

Jelöljétek be

- a) a levegővételi szüneteket;
- b) az értelmezési szüneteket!

– A levegővételi, artikulációs, hangindító követelményekről sem mondhatunk le

Indokoljátok/magyarazzátok meg döntéseiteket!

A kiejtéskultúrával összefüggő szakkifejezéseket használjátok!

Követelmények – Normaal alkalmazás

A többszörösen összetett mondatok, a közbeékelések stb. megszólaltatása mind az olvasástechnika, mind a kiejtéstechnika vonatkozásában komplex feladatok elé állítják a gyermekeket, de körülmektől tanulásszervezéssel, más tevékenységekkel kombinálva a szuprasegmentális tényezőket (hangsúly, hangerő, hanglejtés, beszéd szünet, junktúra, beszédtempó/beszédírám) valamennyi anyanyelvhasználatlal összefüggő tevékenykedtetésben figyelembe kell vennünk.

A modulációs készséget fejlesztő gyakorlatokkal kombináljuk a légző- és artikulációs gyakorlatokat.

Rendszeresen és következetesen alkalmaztassuk az egyes évfolyamokon kialakított jelrendszerünket. A gyerekek által bejelölt szövegek felolvasását, illetőleg tolmácsolását hallgassuk meg időről időre.

Fejlesszük növendékeink „tanulni tanulás”-át, azaz szövegértelmező technikáját a szünetfajták jelölésével, továbbá logikus megtartásával.

AZ ELEMIS ISKOLÁZTATÁSBAN RÉSZT VEVŐ GYEREKEK KIEJTÉSI TÍPUSHIBÁI, EZEK KORREKCIÓJA

Fejezetünkben lényegében három, egymással szervesen összefüggő problémát érintünk. Ezek a *beszédhibák*, a *kiejtési hibák* és az azokkal a gyermekekkel való *bánásmód*, akik a közösség kiejtési normájától eltérnek.

Lényegében alapvető fogalmakat szükséges tisztáznunk, nevezetesen: miben különböznek, illetőleg miben függenek össze a beszédhibák és a kiejtési hibák?

Mindenekelőtt abban kapcsolatosak, hogy drámaian emelkedik a kiejtés-/beszédrendellenességgel iskolába kerülő gyermekek száma. Továbbá egyeznek e fogalmak abban az értelemben, hogy rendellenességet jeleznek, mégpedig a beszélőnek a nyelvközösség hagyományos kiejtésétől való eltérését. A különbséget az eltérés foka fejezi ki, vagyis:

- a) a *beszédhiba* a kiejtési normától való *nagyfokú* eltérés;
- b) a *kiejtési hiba* a kiejtési normától való *kisebb fokú* eltérés.

Voltaképpen a *beszédhiba* összefoglaló név: a hangképzésnek, a hangsúlyozásnak, a hanglejtésnek stb. olyan torzulása, amelyek a helyes, normakövető kiejtés követelményeitől eltérnek, tehát mint negatívumot említhetjük. Szorosabb értelemben az olyan egyéni *kiejtészavart* mondjuk mi beszédhibának, amely jellemző – korrigálandó – vétségként állapítható meg akár egyes hangok artikulációjában, akár a beszédfolyamat egészében.

A kiejtési hibák és javításuk

Országszerte sokféle kiejtési változat él. A hangkapcsolatok ejtésében is sok az ingadozás. De elkészült egy kiejtési szótár és a Nyelvművelő kézikönyv is, ezek hasznos tanácsokkal látnak el bennünket, tehát tudunk honnan meríteni információkat a felfedezett kiejtészavarok szakszerű azonosításához, továbbá korrigálásához. Előljáróban rögzítendő: a *nyelvjárási*s, másképpen *táji ejtés nem hiba!*

A megkülönböztetendő kiejtési hibák a beszédhangok képzésével és a szupraszegmentális tényezőkkel összefüggésben levők.

A magán-, és a mássalhangzók helyes képzését, a beszédhangindítást, valamint a pontos, szabályos artikulációt tanító-gyakoroltató fejezetben terjedelmesen feltártuk a követendő normát. Most a legáltalánosabb kiejtési, pontosabban hangképzési vétségeket soroljuk fel:

- az *a* illabiális képzése, (áblák, ájtó)
- az *e* éles, úgynevezett „pesties” kiejtése (kenyér, megy);
- az *e* ajakkerekítésbe hajló artikulációja (kényeskedő);
- az *á é*-be mosódása (az úgynevezett rikkancs hangok újság-újság);
- a középzárt vokálisok zárt színezetű ejtése feszes képzés miatt;
- renyhe magánhangzóképzés a nyíltabb (torzitott) nyelvallás miatt (volt–valt);
- értelemzavaró a zöngés mássalhangzók zöngétlenítése;
- az orrhangzós artikulációt – sajnos! – több korosztályban szépnek minősítik;
- a *v* két ajakkal történő képzése az előbbi jelenséget erősíti;
- az enyhén pergetett *r* nemcsak kiejtési, beszédhangképzési lustaság, igénytelenségről is árulkodik;
- a hangzóink természetes időtartama elleni vétségek egyike a fűlsértő beszédiram;
- a szóalakoknak a betű szerinti ejtése szinte visszafordíthatatlanul elterjedt;
- durva kiejtési zavarnak tartjuk a ritmustalan, pattogó beszédet;
- a toldalékokat feleslegesen hangsúlyozó azt éri el valójában, hogy semmit sem hangsúlyoz;
- terjedőben a szólam- és mondatvégek felkapása, az úgynevezett kunkorodó hanglejtés;
- a „nyögő” kiejtést általános visszautasítás kíséri;
- a zártszájú beszéd ellen szinte már az osztálytermekben sem hallani tiltakozást.

A beszédhibák és javításuk

A kiejtéstanítás pedagógiájának s egyáltalán a tanítói munkának – talán – a legkényesebb pontjához érkezünk. Az emberek a beszédhibát fogyatékoságnak, szellemi el-(visszamaradottságnak tekintik, vagy közömbösen /közömbösséget színelve?) hallgatnak róla. Esetleg azért is, mert a családi környezetben jellemző, aktuális probléma. Ilyenkor a rendellenesség gyökerei az utánzásra vihetők vissza. Nekünk körültekintően, tapintatosan, ugyanakkor bátran, őszintén, felelősséggel kell megközelítenünk minden konkrét esetben a kiejtési normától eltérő, pontosabban: beszédhibás gyermek ügyét.

A PEDAGÓGUS BESZÉDÉNEK, KIEJTÉSKULTÚRÁJÁNAK NORMAKÖVETÉSRE ALKALMASNAK, MINTASZERŰNEK KELL LENNIE!

A beszédhibák körébe a hangadás és a hangképzés hibáit, továbbá a beszédritmus zavarait soroljuk:

- a hangszalagok (túl) erőltetettsége, rendellenes működése;
- a testtartás természetellenes feszessége vagy renyhessége;
- idegrendszeri megterheltség következményei a torz beszédhangindításban és beszédhangképzésben;
- modorosság, például: nyekergés;
- pöszesség (összefoglaló kifejezés bizonyos hangok, hangkapcsolatok normasértő kiejtésére, például : selypesség, raccsolás, orrhangzóság stb.);
- a beszédritmus zavarai (dadogás, hadarás, pattogás, lepegés).

A tanítók által is kezelhető beszédhibák korrigálásához számtalan javaslatot kínálunk a megelőző fejlettségben. Ott rögzítettük, itt megerősítjük: a beszédhibák részint szervi eredetűek, részint funkcionális természetűek. A szervi eredetű beszédzavar *orvosi* probléma, a funkcionális természetű beszédhibák javításával *logopédusok* foglalkoznak, Mindkét hibafajta orvoslása – kezelése – sajátos szakképzettséget, olyan ismereteket követel, amelyek elsajátítására más képzési körben nyílik lehetőség.

A beszédhibás gyermekekkel való bánásmód

A beszédhibás tanulóval való bánásmódban fokozottabban érvényesüljön a tapintat és türelem pedagógiai érték és követelmény.

Amikor beszédhibát észlelünk, hívjuk fel a szülők (gondviselő)figyelmét az észlelt jelenségre. Ha szükséges, vázoljuk fel kóros/pszichés következményeit. Mondjuk meg: a hiba nem szűnik meg önmagától, sőt az orvoslás elodázása nehezíti a gyermek helyzetét. A beszédhiba-javító – logopédus – szakember utasításait, tanácsait igyekezzünk megismertetni és megtartani a gyermekkel (s a szülőkkel). Az útmutatások beszédhibánként és tanulóként eltérők.

A beszéd-rendellenességben élők általában fokozottan érzékenyek, tele vannak gátlásokkal, kibebrendülési érzéssel. Azzal segíthetünk legeredményesebben a szakembernek (logopédusnak) munkájában, ha gondoskodunk arról, hogy a beszédhibás diák sohase kerüljön olyan helyzetbe, amely növeli amúgy is erős gátlásait. Ehhez az osztály tanulóinak segítő közreműködését kell megnyernünk.

Igen nehéz feladat – elsősorban – a dadogók felettetése. Az ő szóbeli számonkérésük súlyos módszerbeli problémáját tökéletesen megoldani nem tudjuk. Mivel félnek a beszéd-től, ezért ismereteik ellenőrzését célszerű gyakrabban írásbeli formában (esetleg számítógéppel?) végezni. Az ilyen számonkérést akkor szervezzük meg helyesen, ha a dadogó alkalmanként más-más három-négy diáktársával együtt készíti írásos feladatmegoldást. Ez csökkenti a beszédhibás gyermek kibebrendülési érzését.

Az írásbeli felettetés természetesen nem lehet egyedüli megoldás, a kisdíáknak élőszóban is meg kell nyilatkoznia, meg kell nyílnia. A kezdő fok az lehet, hogy olyan kérdésekre válaszol, amelyek csupán néhány szóból álló kommunikációt követelnek. Az ilyen sikerek bátrabbá, magabiztosabbá tehetik, s hozzájárulhatnak gátlásai csökkenéséhez. A hosszabb, önálló felettetés legcélszerűbb módjairól tájékozódjunk – mindig a konkrét helyzet ismeretében! – logopédustól, mert a megfelelő szakismeret hiányából fakadó dilettantizmusból több kár származik, mint haszon.

Osztályfőnöki óra NAT-szemmel

A Nemzeti Alaptanterv bevezetésével a hagyományos osztályfőnöki órák eltűnnek. Az iskola hatáskörébe tartozik annak eldöntése, hogy tart-e és milyen formában osztályfőnöki órákat. Ez az új helyzet nyilván a pedagógusi feladatkör megváltozásával jár.

Iskolánkban úgy döntött a tantestület, hogy heti 1 órában a 4. osztálytól kezdve megtartjuk a jól bevált és szükségesnek ítélt osztályfőnöki órákat. Úgy gondoljuk, a mai megváltozott, túlzottan elanyagiasodott világban még fokozottabban van arra szükség, hogy a gyermekek az iskolában, a pedagógusokban partnereket, odafigyelő és megértő felnőtteket találjanak.

Természetesen alkalmazkodva az új fordulathoz, amelyet a NAT képvisel, új funkció- és feladatmeghatározásra lesz szükség, amelynek előkészületi munkálatait el is végeztük. Szeretnénk ezzel segítséget adni azoknak a kollégáknak, akik nem érznek megkönnyebbülést az osztályfőnöki órák kötelező jellegének megszüntetése miatt.

A Tanári létkérdések című sorozatban megjelent *dr. Szekszárdi Júlia* által írt (Gondolkodás egy régi-új pedagógusszerepről) nevelési projektek mintái alapján adjuk most közre a „*Felelős állampolgár nevelése*” című rész projekt kidolgozását. A megadott témából választhatnak a pedagógusok az osztályközösség, a gyermeki érdeklődés figyelembevételével.

FELELŐS ÁLLAMPOLGÁR NEVELÉSE

Célunk: a jogok és köteleességek ismerete az iskolában és a társadalomban; a demokráciának mint értéknek az elfogadása; közös szabályok, normák alkotásához és működtetéséhez szükséges szemlélet kialakítása; az általánosan érvényes normákhoz, a kodifikált törvényekhez való konstruktív viszonyulás kiépítésének segítése; igény és szándék felkeltése a saját előítéletekkel való szembeállításra, ezek leküzdésére, illetve a másság elfogadására.

Tartalom:

A) A civil társadalom kialakítása. Az emberek egyenlőségének elismerése, a faji, vallási, etnikai különbségek elfogadása, előítéletek tudatosítása, leküzdése.

Iskolánk tanulói között van néhány cigány gyermek is. Szeretnénk olyan iskolai légkört kialakítani, amelyben az együttműködés kap hangsúlyt. Ehhez mindenképp azt kell megértenünk, hogy a cigányság – belső heterogenitása ellenére – társadalmi helyzetében hasonló, kulturálisan pedig sok önálló érték hordozója. Fontos feladatunk, hogy cigány tanítványaink iskolázottsági szintje emelkedjen. Ehhez szükséges az a tudás, ismeret, készségeanyag, amely úgy segít a tanulmányi teljesítmények emelésében, hogy egyúttal felkészít az etnikumok békés egymás mellett élésére, a kulturális „másság” elismerésére, megértésére.

Témák:

1. Nonprofit szervezetek (egyesületek, alapítványok, köztestületek, kamarák).
2. Nemzetiségek határainkon belül és kívül.
3. A másság tisztelete.
4. Vallási csoportok és egyházak Magyarországon.
5. Vallás és világnézet az iskolában.
6. Gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság.

B) Az alkotmányosság, a törvényesség, az állampolgári jogok ismerete, gyakorlása, tisztelete.

A társadalmi és jogi ismeretek oktatása a tudás biztonságát jelenti. Rossz közérzettel jár, ha nem tudjuk, hogy mit és miért teszünk, ha időnként elbizonytalanodunk a szükséges ismeretek hiánya miatt.

A tanulói jogviszonytól a fegyelmi felelősségre vonásig terjedő jogokat ne csak a pedagógusok, de a tanulók és a szülők is ismerjék! Iskolánk olyan ismeretanyagot kíván közvetíteni, amelyet a tanulók életükben hasznosítani tudnak.

Témák:

1. A gyermek mint jogalany.
2. Nemzetközi egyezmény a gyermek jogairól.
3. A tanulói jogok az iskolában.
4. Emberi és polgári jogok az iskolában: személyiségi jogok.
5. Véleménynyilvánítási jog.
6. A gyerekek kollektív jogai az iskolában: a diákönkormányzati jogok.

C) Nyitottság a hátrányos helyzetű rétegek ügye iránt, lehetőség szerinti bekapcsolódás ügyeik megoldásába.

A pedagógusok munkájában különleges felkészültséget és nevelési felelősséget kíván a lemaradók, a hátrányos helyzetűek segítése. A pedagógia humanizmusa és a pedagógusétika kívánatos magatartásnak tekint a gyermekekkel való együtt gondolkodást, az elesett, rossz körülmények között élő gyermekekkel való törődést.

Hátrányos helyzetbe kerülhetnek a nemzeti kisebbséghez vagy más etnikumhoz tartozó gyermekek az iskolában. Hogyan segíthetnek a diákok a tanulók másságának elfogadásában?

- A tolerancia erősítése.
- A „mátság” természetes létének elfogadása.
- A kulturális „mátság” megértése és elismerése.
- A kisebbség jogainak tiszteletben tartása.
- Úgy éljenek a gyerekek együtt, hogy egymásban ne az elválasztót, hanem az összekötőt, a közöset keressék.

Témák:

1. Együttműködés a közös tevékenységben.
2. Karitatív szervezetek Magyarországon (Máltai Szeretetszolgálat, Vöröskereszt, melegedő otthonok)
3. Koldus-e a koldus?
4. Adjunk-e a koldusnak pénzt?
5. Hogyan kapcsolódjunk be a karitatív szervezetek munkájába?
6. Hogyan szervezzünk jótékonyági akciókat?
- 7..A hátrányos megkülönböztetés tilalma.

D) A demokrácia értékékként való elfogadása. Az osztályszadalmi, helyi réteg (csoport), illetve egyéni érdekek összehangolására való készség és képesség.

Az 1993. LXXIX. törvény a közoktatásról új megvilágításba helyezte a diákönkormányzat és a szülők szerepét az iskolák életében. A törvényalkotók szándéka egyértelműen az iskolai élet demokratizálása volt, ezáltal a tanulók egy újfajta, törvényileg szabályozott demokratizálódás lehetőségét kapták meg. Az új jogi alaphelyzet egyenrangú félként kezeli az oktatás folyamatában szereplőket, törvényes eszközökkel kiegészítve egy demokratikusabb művelődési formát.

A demokrácia egyik legfontosabb ismérve, hogy egyenrangúságot feltételez, és küzd mindenféle személyes önkény vagy indokolatlan hatalomkoncentráció ellen.

Demokratikusan működik az az iskola, ahol nemcsak az igazgató, nemcsak a pedagógusközösség, hanem a diákság is rendelkezik döntési jogokkal, ahol az iskolai tevékenységben mindenki aktív résztvevő, s a döntések következményeiért mindenkit megillet a felelősségvállalás lehetősége is.

Az iskola egyik fontos feladata, hogy a család mellett iskolai szinten is megtanulják a gyerekek a kollektív gondolkodásmódot.

Témák:

1. A demokrácia a félelem nélküli élet.
2. A demokráciát is tanulni kell.
3. Szabadságjogaink ismerete.
4. Szabad véleményalkotás.
5. Ne ütközzünk az Alkotmányba!
6. Mi jut eszedbe, ha ezt a szót hallod, hogy demokrácia?

E) Gyermeki jogok, emberi jogok, diákjogok. Az egyes emberek személyiségi jogainak tisztelete.

A gyermek teljes jogalany. Az életkorból adódó korlátozottsága nem jogainak terjedelmében, hanem

teljes körű jogainak érvényesítési módjában jelenik meg. Mindazon jogok megilletik, amelyekre vonatkozóan a jogszabály életkor szerinti korlátozást nem tartalmaz.

Témák:

1. A diákjogok rendszere (emberi-állampolgári jogok, gyermeki jogok, tanulói jogok).
2. Jogok és kötelezettségek – alapfogalmak.
3. Emberi és állampolgári jogok.
4. Gyermeki jogok.
5. Tanulói jogok.

F) *Érdekelismerés, érdekképviselet, érdekérvényesítés, készség a társulásra, önszerveződésre.*

A diák egyrészt saját maga képviselheti és érvényesítheti érdekeit, jogait, ezt biztosítják az egyéni diákjogok, amelyek a tanulót mint a tanulói jogviszony alanyát megilletik az iskolában. De ugyanúgy, mint a társadalmi lét más területein, az iskolában is létezik kollektív érdekképviselet és érdekérvényesítés. Ennek egyik legfontosabb letéteményese a diákönkormányzat.

Témák:

1. A közösség védi az egyént.
2. Érdekképviselethez való jog.
3. Érdemi válaszhoz való jog.
4. Részvétel a diákönkormányzat munkájában.
5. Diákönkormányzati jogorvoslat.

G) *A kisebbségi vélemények létjogosultságának elismerése.*

A kisebbségekkel, a más kultúrájú emberekkel kapcsolatban sokféle előítélet él az emberekben. Ezek az általánosítások gyakran olyan előítéleteket fogalmaznak meg, amelyek valóságalapja igencsak kétséges, többnyire valamilyen ítélet eltúlzása, felnagyítása, hamis és egyoldalú beállítás.

Hívjuk fel a gyermekek figyelmét az előítéletek kölcsönös (és kölcsönösen igaztalan) természetére, az idegenség viszonylagosságára, a kultúrák egymásra hatásának természetes és kívánatos voltára.

Témák:

1. Egyenlőek az emberek?
2. Hallgassuk meg a kisebbségeket!
3. A kisebbségek érdekképviselete.
4. Minden ember idegen valahol.
- 5 A menekültek problémái.

H) *Igény az erkölcsös és kulturált politizálásra, érdekérvényesítésre, vitára.*

A pedagógus feladata ma már régen túlmutat a tananyag megtanításán. A társadalmi igények gyors változása, a szülők elfoglaltsága, a fiatalok magárahagyottsága új feladatot szab az iskolának. Fel kell készítenünk őket a később betöltendő társadalmi szerepre, meg kell tanítanunk őket együtt élni a többiekkel, meghallgatni és figyelembe venni társaik véleményét, demokratikus keretek között érvényesíteni saját szükségleteiket. Mindez hosszú tanulási folyamat, melyet már kisiskolás korban el kell kezdenünk.

A gyerekek morális gondolkodására irányuló nevelési eredményvizsgálatok között kiemelkedő jelentőségűek azok, amelyek az erkölcsi ítélőképesség szintjét hivatottak feltárni. Ez érthető, hiszen az erkölcsi ítélőképesség olyan komplex személyiségjellemző, amely egyaránt tanúskodik az elsajátított erkölcsi fogalmak minőségéről, a normák értelmezéséről, konkretizálásuk biztonságos voltáról, az erkölcsi helyzetek elemzésének szintjéről, valamint az egyéni állásfoglalást befolyásoló érdekek és érzelmek érvényesüléséről.

Az erkölcsi ítélőképesség fejlettségéről sok információval szolgál a több hasonló tartalmú, de különböző értékű erkölcsi helyzet megítéltetése a tanulókkal.

Manapság az értékek átrendeződése, a pluralizmus térhódítása idején különös jelentőségűek az olyan vizsgálódások, amelyek megkísérelnek bepillantani a tanulók alakuló, sokszínű értékvilágába. Nyilván nem azzal a céllal, hogy a nyert adatok segítségével minősítsük a megkérdezetteket, hanem sokkal inkább azért, hogy alaposabban megismerve az élet kérdéseiről vallott véleményüket, együtt gon-

dolgozhatunk velük, megalapozzuk a velük folytatott további vitákat, beszélgetéseket, körvonalazódhasson további pedagógiai tevékenységünk tartalma, iránya.

A gyerekek értékválasztása, illetve az általuk előnyben részesített (preferált) értéktartalmak megismérlése a célunk, amikor – játékos formában – megkíséreltük megközelíteni a problémakört.

Témák:

1. Érdekeink képviselése.
2. Érdekeink kulturált megvédése.
3. Hogyan vitatkozunk eredményesen?
4. Vitákban formálódik a közvélemény.
5. Erkölcsi helyzetek a mérlegen.

I) *A tévedés belátásának készsége, az ésszerű (nem elvtelen) kompromisszumra való alkalmasság.*

Az együttműködési készség erősítésére a tanórai keretek között és azon túlmenően is számos alkalom kínálkozik. Ha az osztályban sokféle és sokoldalú tevékenység folyik, mód van arra, hogy a gyerekek új helyzetekben próbálhassák ki önmagukat, ismerhessék meg egymást. Az osztály céljainak közös megbeszélése szükségessé teszi egymás véleményének meghallgatását, e vélemények egyeztetését, kompromisszumos megoldásokat.

Témák:

1. Tévedni emberi dolog.
2. Tévedés beismerése megalázkodás nélkül.
3. Kössünk – mindenki számára – kedvező kompromisszumot!

J) **Tartalom és téma:**

A konszenzuseresés technikái.

K) *Érdeklődés, fogékonyság a társadalom jelenségei, problémái iránt.*

Az iskolák életét, az iskolai tanítás és nevelés lehetőségeit nagymértékben meghatározza az iskola társadalmi környezete. A társadalmi környezet által támasztott igények sokfélék és néha egymásnak ellentmondóak, ráadásul folyamatosan változnak. Alkalmazkodás nélkül viszont a nevelési folyamat eredményessége kérdőjeleződik meg. Fontos és szükséges feladat tehát a pedagógus számára ezen igények figyelemmel kísérése és tanítványai által való megláttatása. A társadalmi környezet meghatározó jelentősége miatt nagyon fontos az iskola nyitottabbá tétele, a pedagógusok, a szülők, a diákok és a társadalmi környezet közötti kommunikáció erősítése.

Témák:

1. Társadalmunk aktuális problémái.
2. Honnan jön a segítség?
3. Nézzünk szét szűkebb és tágabb környezetünkben!

Hiszünk abban, hogy pedagógiai programunk, helyi tantervünk nélkülözhetetlen része az osztályfőnöki óra, az osztályfőnöki tevékenység. Soha nem volt nagyobb aktualitása, mint napjainkban.

DR. OLÁH JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Mester János, a korabeli olasz pedagógia népszerűsítője

Mester János (1879–1954): római katolikus teológiai tanár volt, majd a szegedi egyetem pedagógiai tanszékére került. Pedagógiai szakirodalmi tevékenysége igen sokrétűnek mondható. A szakemberek előtt jól ismert munkássága, melyben az olasz pedagógiát, filozófiát és esztétikát ismertette meg kortársaival. „Az olasz nevelés a XIX. és XX. században” című munkája ma is fontos forrás. Kiemelendő, hogy művében az egyes fontosabb irányzatok magyarországi elterjedését, ismertségét és kritikáját is bemutatja. Így van ez Maria Montessori és az Agazzi nővérek pedagógiájának ismertetése során is.

Maria Montessori volt az első nő, akit a római egyetemen orvosdoktorrá avattak (1895). 1898 szeptember elején tartották Turinban az első olasz tanügyi kongresszust, melyen 3000 nevelő vett részt. Az ülés megnyitása közben érkezett a megröszélt hír: Erzsébet királynét Genfben meggyilkolták, s a gyilkos olasz ember. Rövid idő alatt ez már a harmadik eset, melyben a merénylő olasz származású. Maria Montessori ekkor határozta el, hogy létrehozza a rendellenes gyermekek iskoláját. Megszervezte az iskolát, gyógykezelte a beutalt gyermekeket, közben megtartotta egyetemi előadásait. Eleinte inkább betegeknek tekintette a beutaltakat, s mint orvos igyekezett segíteni rajtuk. Később rájött, hogy neveléssel sokat lehet segíteni. 1907. január elsején nyílt meg az első Casa dei bambini. Elméletét az „Il metodo della pedagogia scientifica” című művében fejtette ki. Magyarul a Néptanítók Lapjában Kenyeres Elemér közölt sok értékes cikket az új itáliai irányzatról. Ő közölte folytatásokban a Kisdednevelés 1929–30. évfolyamában Montessori „Il Manuale” (Kézikönyvem) művét, Burchard-Bélaváry Erzsébet fordításában.

Mester János leírja, hogy Montessori nem híve a hagyományos iskolának, hanem az otthonnak, háznak. A casa dei bambini-ben nincsenek padok és katedra, hanem minden osztály egy kis család benyomását kelti, amelyben megvan minden kényelem: kis előszoba, olvasóterem, konyha és alvóterem. Ebben a nevelő feladata az, hogy a gyermeket összehozza a neki megfelelő környezettel. Az egyéni cselekvés, az aktivitás a Montessori rendszer sarkatétele. A cselekvés megindítója a tanító, irányítója a jól megválasztott tanszer, de a cselekvő alany a gyermek maga. Az olasz pedagógus kezdetben elítélt minden jutalmat és büntetést, a későbbi Montessori sok tekintetben megegyezik Don Boscoval: csak az anyagi természetű jutalmak és büntetések ellen harcolt.

Mester János szerint a korabeli Magyarországon jobban megértették az évről évre alakuló, fejlődő irányzatot, mint Németországban. A magyar professzor bemutatta, hogy Montessori legalaposabb, legélesebb kritikusa saját hazájában volt: Lombardo-Radice, aki azt kifogásolta, hogy a pedagógusnő a gyengeelméjűek oktatásából indult ki, s az ott szükséges gyakoroltatás mesterséges eszközeit a rendes gyermekekre alkalmazta, és ezeket szükségtelenül korlátozta, valamint hiányoznak az Olaszországban felette fontos művészi eszközök: ének, rajz, mese s a versek előadása. Ezeket

a kifogásokat ismételte meg Claparède Genfben és Stern Hamburgban. Casotti sem értett egyet Montessorival több vonatkozásban.

Montessori minden bírálat ellenére nagy hatást gyakorolt hazájában, hivatalosan is elismerték. Eszméi több új nevelési rendszer keletkezését segítették elő: Dalton-terv, a Makinder-féle egyéni munkarendszer, a svájci vidám iskola (scuola serena), a Winnetka rendszer.

Mester János említett könyvében bemutatta az olasz pedagógusnő magyarországi hatását. Várnai Sándor már 1912-ben cikket írt Montessori pedagógiájáról. 1913-ban az Erzsébet-nőiskola közlönyében: a „Nemzeti nőnevelés”-ben: „A Montessori-féle rendszer és kritikája” című cikke jelent meg. Az „Új Élet” hasábjain Ozorai Frigyes ismertette tanulmányában a rendszert 1914-ben. Az ő kezdeményezésére a fővárosi pedagógiai szemináriumban már a háború előtt bemutatták Montessori taneszközeit, 1912-ben pedig a Hermina úti misszionárius óvodát az új eszközökkel rendezték be.

A második magyar Montessori-féle intézet (óvoda és iskola) 1926-ban nyílt meg Burchard-Bélaváry Erzsébet vezetésével. Burchard-Bélaváry Amszterdamban részt vett egy Montessori tanfolyamon, melyre a hollandoktól kapott ösztöndíjat. Magyarországon először önerejéből nyitotta meg intézetét, amelyet aztán a későbbiekben állami támogatással üzemeltetett. A Kisdednevelés hasábjain ő is folytatásban közölte Montessori egyik munkáját.

Montessori munkásságáról a Magyar Paedagogia közölt cikkeket (1924., 1925., 1931.).

Bardócz Pál: „Dr. Montessori Mária nevelési rendszere és módszere” címmel tartott előadást, illetve jelentetett meg könyvet, melyhez dr. Finácz Ernő írt előszót, aki az olasz pedagógusnő értékeit így foglalta össze: „Vállalkozásának érdemét abban látom, hogy az alkalmoszerű nevelést igen szerencsés összhangba tudta hozni, vagyis a természetes fejlődést akként tudta pontosan kitűzött célok szolgálatába állítani, hogy a gyermek egészen természetesnek érzett egymásutánban halad végig saját tevékenységével mintegy spontán módon azokon a fokozatokon, melyeket az elméleti belátás eléje szabott.”

Mester János említett művében igen nagyra értékelte Maria Montessori munkásságát. Tett azonban néhány megjegyzést is: az olasz pedagógusnő tanszerei nagyon bonyolultak, mesterségesek és kevésbé szórakoztatók; túlozza a szabadság elvét, amikor majdnem kizárja a tanítónő vezetését; korán erőlteti az írást és olvasást ahelyett, hogy a kisgyermekkorban megfelelőbb játékkal és foglalkozással fejlesztené a képességeket.

Maria Montessori gondolatait fejlesztette tovább az Agazzi-nővérek „anyai iskolája” (más néven „scuola di metodo”). Módszerük tovább bővíti az olasz keresztény iskola hagyományait (Nérei Szent Fülöp, Don Bosco).

Agazziék alapelvei megegyeznek Montessoriéval abban, hogy nagyrabecsülik a gyermek egyéniségét, tevékenységét, mozgási ösztönét és szabadságszeretétét. Azt mondják, hogy a természetes világrendben a családnak van joga a nevelésre, az iskolák és egyéb intézmények csak a családi nevelés kiegészítői vagy pótlásai, ezért a családi nevelés mintájára játékkal és foglalkoztató cselekvéssel kell fejleszteni a gyermek személyiségét. Agazziék intézményének velejárója a vidámság, a derű. Ezt segítik elő a színielőadások, a ritmikus tánc, a zene, az ének, gyermekrajzok, kézimunkák, „beszélgetések a természettel”. Iskolájuk méltán érdemelte meg a kitüntető címet: „scuola serenamente formativa” (vidáman alakító iskola). Agazziék és követőik ránevelték a gyermekeket a jó modorra, udvarias magatartásra, hasznos munkára, pontosságra; a föld, a munka, a virág, a dal és a tisztaság tiszteletére. Mester János példamutatónak tartotta, hogy különös figyelmet fordítottak a szép olasz beszédre.

A fentiekből látható, hogy Mester János említett munkája valóban fontos lehet a ma pedagógusának is.

IRODALOM

1. Mester János: Az olasz nevelés a XIX. és XX. században. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1936.
2. Pedagógiai Lexikon. III. kötet. Akadémiai Kiadó, Bp., 1978.

3. Pukánszky Béla-Németh András: Neveléstörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994.

4. Oláh János: Don Bosco pedagógiai nézetei. Módszertani Közlemények 1993/2 95-99. p.

Tisztelt Kollégák!

Felhívjuk szíves figyelmüket a JGYTF Kémia Tanszéke akkreditáció alatt álló

**Hogyan segíti az ember és természet kapcsolatának
megértését a korszerű kémiaoktatás?**

című tanártovábbképzési programjára.

A várhatóan szeptemberben induló 2 féléves, 120 órás, gyakorlatokkal kiegészített előadásorozat áttekintést nyújt a kémia és a kémiai tantárgypedagógia újabb eredményeiről. A továbbképzés résztvevői számos aktuális kérdésre kaphatnak választ:

Milyen új tanítási segédletek állnak a kémiatanárok rendelkezésére?

Milyen szerepet játszik környezetünk védelmében, illetve környezetünk szennyezésében a kémia?

Hogyan látja és hogyan mutathatja be a kémiatanár a mindennapok kémiai folyamait? Az egészséges életmód és a káros szenvedélyek a kémia tükrében.

Hogyan értelmezhetjük és szemléltethetjük korszerűen a szerkezet és tulajdonság összefüggéseit?

Milyen kihívásokkal kell szembenéznie napjaink kémiai technológiájának?

Hogyan segíti a kémiatanár munkáját a film, a video és a számítógép alkalmazása?

Mit tehet a tanár a tanulók sokoldalú, kiegyensúlyozott személyiségfejlődése érdekében?

A továbbképzés programjának összeállítása során figyelembe vettük a NAT követelményrendszerét és a Kormány 277/97 (XII. 22.) rendeletének a kötelező tanártovábbképzésre vonatkozó előírásait.

A kötelező továbbképzésként elfogadható teljes program és szakvizsga részvételi díja 40.000 Ft/ fő.

A program összeállítói és előadói:

Dr. Seres László D.Sc. tanszékvezető egyetemi tanár

Dr. Siposné Dr. Kedves Éva c. főiskolai tanár

Dr. Herzfeld Rozália főiskolai docens

Dr. Marsi István főiskolai docens

Király Zoltán főiskolai adjunktus

Péntek Lászlóné szakvezető tanár

Kérdéseiket és jelentkezésüket várja:

Dr. Siposné Dr. Kedves Éva

c. főiskolai tanár

JGYTF Kémia Tanszék

6725 Szeged, Boldogasszony sgt. 6.

ERNSZT ÁRPÁD könyvtárvezető
Kulturális Innovációs Alapítvány Könyvtára
Budapest

A környezeti nevelés forrásmunkáinak tárháza

Szeretnénk a Módszertani Közlemények olvasóinak figyelmébe ajánlani a környezeti nevelést segítő szolgáltatásunkat. Könyvtárunk az óbudai Selyemgombolyító (1035 Bp. Miklós tér 1.) műemléki épületében működik. Feladatunk elsősorban a Kulturális Innovációs Alapítvány, illetve az épületben dolgozó környezetvédő szervezetek igényeinek kielégítése, de természetesen minden érdeklődőt szívesen látunk. Több mint tízezer kötetes – helyben használható – állományunk egyharmadát humánökológiai és környezetvédelmi gyűjtemény teszi ki. Hozzánk kerülnek a Független Ökológiai Központ új könyvbeszerzései, de fontos szakmai kiadványokkal gyarapodunk a KÖRLÁNC környezeti nevelési program Országos Irodája jóvoltából, és nálunk található a KÖRLÁNC és ELTE közös környezetpedagógiai továbbképzési programjának záródolgozatai is. Könyvtárunk egyike annak a 23 szervezetnek, amelyek a közelmúltban megkapták az Észak-Amerikai Környezeti Nevelési Egyesület (NAAEE) 58 kiadványból álló környezeti nevelési kiskönyvtárát (EETIPs). A Békeszolgálat magyarországi működésének megszűnését követően, most júniusban ugyancsak nálunk talált otthonra a Békeszolgálat magyarországi szervezetének környezetvédelmi könyvtára is. 8 ezer az állományunkban található könyvek és egyéb sokszorosított kiadványok, és 700 a fordítások, kéziratos tanulmányok száma. A fennmaradó részt a video- és egyéb nem hagyományos dokumentumok teszik ki. Az állomány közel egyharmada – ezen belül a zöld könyvtári állománynak mintegy fele – idegen, főként angol és német nyelvű. A katalógus a Micro ISIS alapú számítógépes adatbázis formájában hozzáférhető.

A könyvtár fejlesztésében jelenleg kiemelt szerepet játszik a Soros Alapítvány, melynek közoktatás-fejlesztési programja keretében országos báziskönyvtárát, s annak alapjain dokumentációs rendszert működtetünk a környezeti nevelés szolgálatában. A négyévesre tervezett program jelenleg a harmadik esztendejénél tart. Támogatásával könyvtárunk ökológiai állományrésze eddig 1174 darab (988 magyar és 186 idegen nyelvű) könyvvel gyarapodott. A támogatás nem csupán a könyvek beszerzését tette lehetővé, hanem azt is, hogy az idegen nyelvű művekből nyersfordításokat, szemléket készíthessünk. A – hosszabb-rövidebb lélegzetű – fordítások száma eléri a 40-et (s ez összesen kb. 1000 sűrűn gépelt oldalnak felel meg). A kinyomtatott fordítások fénymásolatban megkaphatók (a másolás díja oldalanként 5,- Ft), vagy pedig hozzáunk eljuttatott számítógépes lemezen WinWord 6.0 szövegállományként bocsátjuk – ingyenesen – rendelkezésre. (Az ilyen formában átadott segédanyagok természetesen kizárólag oktatási, közművelődési, non-profit célra használhatók.)

A „Hálózat” (korábban „Környezeti Nevelési Hírlevél”) olvasói rendszeresen kézhez kapják szórólapjainkat, amelyek alkalmanként négy-négy, a környezeti nevelésben hasznosítható művet ismertetnek a könyvtár új szerzeményeiből. Eddig 40 könyvet mutatattunk be ilyen módon, közülük 18 (részben vagy teljes egészében) fordításban is hozzáférhető. A szemlék száma ma már eléri a 130-at. Ebben az évben további 50-60 könyvismertetés – és természetesen újabb nyersfordítások – készítését tervezzük.

Ízelítőül és az érdeklődés felkeltése érdekében a szemlék közül egyet-kettőt be is mutatunk.
Íme:

A KÖRNYEZETI NEVELÉS BÁZIS-KÖNYVTÁR AJÁNLÁSAI

Milord, Susan: The Kid's Nature Book. 365 Indoor – Outdoor Activities and Experiences
Természetkalauz gyermekeknek. 365 foglalkozás és kísérlet szobában és szabadban.

KINEK SZÓL

- Általános iskolásoknak, tanáraiknak, szülőknek.

TARTALOM

- A könyv olyan, mint egy kalendárium. Minden napra ad egy ötletet, hogy hogyan lehet a természettel foglalkozni, még a legrövidebb, hideg téli napokon is. Megtanít használni az érzékeidet a természet csodáin keresztül. Kedves rajzokkal illusztrálja ötleteit, javasolja az odavágó irodalmi szemelvények használatát.
- Hogyan használjuk ezt a könyvet (7); Pár szó a szülőkhez (1); Az év kezdődik: innen hetes ciklusokban 52 héten ad ötleteket a kísérletre, vizsgálódásokra, megfigyelésekre (104); Függelék (12), Index.

FEJEZETEK

(zárójelben a terjedelem oldalszámban)

⇒ **HOZZÁFÉRHETŐSÉG:** Helyben olvasható a KIA Könyvtárában (raktári jelzet: 502/37 M 68)

⇒ **MAGYAR NYERSFORDÍTÁS:** A bevezetés, továbbá a Február, Április, Május és Június c. fejezetek (36 o.)

(Kiadó: Williamson Publishing, Charlotte, VT05445; ISBN 09-13589-42-X; Szerzői jog: Susan Milord, 1989)

Darvas Katalin ismertetése.

*

Wright, David R.: The Greenhouse Effect. Causes and Consequences

Üvegházhatás. Okok és következmények (videofilm, munkafüzet, poszter és tanári kézikönyv)

KINEK SZÓL

- 11-15 éves tanulóknak.

TARTALOM

- A tudósok és a politikusok szerint a Föld legnagyobb problémája az üvegházhatás erősödése. A videofilm megmagyarázza az üvegházhatás lényegét, és azt is, hogy a légkörbe bocsátott szennyező gázok hogyan fokozzák ezt a hatást. Elénk tárja az üvegházhatás erősödésének várható következményeit, és bemutatja azokat a jelenségeket, amelyeket az éghajlatváltozás első jeleinek tekintünk. A film érdekes, gondolatébresztő és meggyőző. Jó arányban váltakoznak benne a narrátor által felolvasott magyarázó szövegek a szakértők szavaival, valamint a következményeket bemutató képek a jelenségek okait magyarázó ábrákkal és a tényekre rávilágító számadatokkal. A munkafüzet változatos és a gondolkodást fejlesztő feladatokkal segíti a témakör eredményes feldolgozását. A tanári kézikönyv háttérinformációkat ad, és tanácsokkal segíti a videofilm tudatos feldolgozását.
- Fejezetenként legalább két tanítási óra.
- Videofilm (30 perc):
Az üvegházhatás problémája; Okok és következmények; Az emberiség élelméze; Ki következik; Együtt kell cselekednünk.

IDŐIGÉNY

FEJEZETEK

(zárójelben a terjedelem oldalszámban)

- Munkafüzet: Okok (20); Következmények (16); Áradások (18); Cselekedjünk (10).

⇒ HOZZÁFÉRHETŐSÉG: Helyben olvasható a KIA Könyvtárában (raktári jelzet: 551.58 W 97)

⇒ MAGYAR NYERSFORDÍTÁS: Nincs. Részletesebb ismertetését ld. az Iskolakultúra 1996.10. számában.

(Kiadó: Hodder & Stoughton Ltd, 33-34 Alfred Place, London WC1E7DP; ISBN-0-340-52423-5; Szerzői jog: Dawid R. Wright, 1990, a munkafüzet iskolai célra szabadon fénymásolható)

Dr. Adorjáné Farkas Magdolna ismertetése.

*

Kobler, Regina (et al.): Lernraum Natur

Tanulás a szabadban

KINEK SZÓL

TARTALOM

IDŐIGÉNY

ESZKÖZIGÉNY

FEJEZETEK

(zárójelben a terjedelem oldalszámában)

- Óvodásoknak és az általános iskolák alsó és felső osztályainak.
- A könyvben található információk, leírások, különféle állatok, illetve növények bemutatásával játékosan felfedeztethetjük a gyerekekkel a természetet. A könyv az első fejezetben számos kísérletet, ötletet ismertet, melyeket kizárólag a természetben végezhetünk a gyerekekkel. A második fejezetben egy időre visszatérünk az osztályterembe, ahol a természetben begyűjtött anyagokat közösen feldolgozhatjuk, memorizálhatjuk, sőt a látott állatok, növények lerajzolásával javíthatjuk a gyermek vizuális képességeit. A könyv segítségével bemutathatjuk a tanulóknak a mocsarak, cserjék, tavak élővilágát és fontosságát. A könyv legvégén található játékokkal tesztelhetjük az eddig tanultakról a gyereket.
- A természetben elvégzendő kísérletek, játékok, feladatok miatt az időbeosztás a tanár egyedi tantervétől függ.
- A szükséges anyagok, eszközök (igen egyszerűek, könnyen hozzáférhetőek) a kísérletek ismertetésénél megtalálhatóak.
- Bevezető: növényleírás, nyomkeresés, helyszínrajz (16); Vizsgáljuk okosan a természetet (8); Az osztályteremben folytatjuk (10); Pocsolya, tó (12); Cserje (18); Mocsár (12);

⇒ HOZZÁFÉRHETŐSÉG: Helyben olvasható a KIA Könyvtárában (raktári jelzet: 502/37 L 55)

⇒ MAGYAR NYERSFORDÍTÁS: Nincs. (Kiadó, szerzői jog: ARGE Umweltherziehung in der ÖGNUM, Alserstrasse 21., 1080 Wien, 1990; ISBN 3-900-717-15-X)

Förster Anita ismertetése.

Dr. Benedek István: Közoktatási szakértők kézikönyve

A közoktatási intézményrendszerünk a nagy változások korát éli napjainkban. A szükséges változások indoklásaként könyvének előszavában a szerző a következő összefüggésekre hívja fel az olvasó figyelmét:

– A NAT kihirdetése után erősödik a tantestületi, szakmai műhelymunka, megalkotják a helyi tanterveket.

– Három éven belül minden intézménynek be kell nyújtania fenntartójához elfogadásra a pedagógiai programot.

– Demográfiai, gazdasági, racionalizálási okok és kényszerek miatt az intézményeknek meg kell fogalmazniuk szerepüket a helyi közoktatási intézményrendszerben. Ez az igazolási képesség esetenként a fennmaradást, más esetekben a távlatvesztést jelentheti.

– A fenntartói önkormányzatoknak dönteniük kell a mikro- és makrotársadalmi iskoláztatási igények, szükségletek kielégítéséről.

A fenntartóknak meg kell határozniuk, hogy a közpénzekből a köz javára milyen intézményeket és mennyit működtetnek. A szűkös erőforrások miatt vizsgálni kell, hogy a működtetett intézmények milyen hatékonyságúak, teljesítik-e az elvárásokat, s az iskolarendszerből kilépő fiatalok milyen munkaerőpiaci pozícióval rendelkeznek.

Ezen a vizsgálati ponton az eddigi fenntartó és intézmény kettős kapcsolatába belép egy harmadik szereplő, a szakértő, így a kapcsolat- és viszonyrendszer hármassá válik. Ez a kapcsolatrendszer megköveteli a szerepek és feladatok újragondolását – írja Benedek István.

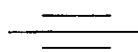
A szakértői tevékenység külső ellenőrzési funkció megvalósítása egy közoktatási intézmény belső folyamatairól. A kötet írója a következő elvet ajánlja a szakértők figyelmébe: „Gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan!”

A tartalomjegyzéket lapozgatva a szakértők, az iskolák igazgatói és a fenntartók rögtön mondják, hogy a könyv valóban segítséget ad munkájukhoz. A fejezetek címei:

- Szakértő a közoktatási intézményben.
- A szakértői tevékenység törvényi bázisa.
- Követelmények, elvárások rendszere.
- A pedagógiai programok intézményi sajátosságai.
- A szakértői tevékenység módszerei, mérési, vizsgálati technikák.
- A jelentés elkészítése.

A könyvnek széles szakirodalmi bázisa van. Felsorolja a közoktatással kapcsolatos országos intézmények, megyei pedagógiai intézetek, szakmai szervezetek, társaságok, szövetségek, kamarák neveit, címeit, telefonszámait.

A fentiek bizonyítják, hogy a kötet nélkülözhetetlen a szakemberek számára.
Kiadja az Okker Oktatási Iroda, 1996. 179 p.

Könyvajánlás „az emberismeret” tanításához

Ez a könyv Kamarás István – Sárkány Klára: Embertan középfaladóknak c. munkája, mely a Keraban Kiadó gondozásában jelent meg 1993-ban Budapesten a PSZM Projekt támogatásával. Az anyagot az 1986–89 között közvetített rádióműsor alapján válogatták. A kötet 163 oldalas, és 16 fejezetből áll. Az egyes fejezetekben egy-egy témát dolgoznak fel dialógus formájában. A nemzedékek közti párbeszéd ma talán inkább szükséges, mint bármikor. Tanár és tanítványok párbeszéde ez olyan formában, hogy közösen keresik az igazságot. Nem vitatkoznak, és nem akarják egymást meggyőzni, csupán elmondják őszintén a véleményüket, és ezáltal közelítenek is egymáshoz. A témákat irodalmi művek alapján mutatják be, így jobban érthető az ifjúság számára, és nem válik unalmassá.

Az első fejezet tárgya *a játék*. Meghatározzák, hogy mi is a játék. Hiányolom, hogy erkölcsi szempontból nem vizsgálták a játékot, hiszen a játék lehet káros is.

Az 5. fejezet *a szeretetről* szól. A 49. oldalon olvassuk: „egy személyt szeretni, ez a legmagasabb foka a szeretetnek...” A szeretet foka nem attól függ, hogy én kit szeretek, hanem hogy az én odaadásom milyen fokú. Például, ha valakiért kockáztatom vagy odaadom az életemet, akár ismeretlen is az illető, ez a szeretet legmagasabb foka.

A 6. fejezet témája *az önismeret*. Többek között megemlítik a fiúk fülbevaló-viselését is. Itt meg lehetett volna jegyezni, hogy ezt a divatot a homoszexuálisok vezették be, és azért nem helyesíthető, mert célja a férfiak és nők közti különbségek lebontása. A továbbiakban szó van *a szabadságról* (70. o.), de arról nincs, hogy mi az, amit már nem szabad megtenni, ami az ember kárára van. Ezenkívül olyan is van, amit meg szabad tenni, de nem használ.

A 8. fejezet címe *„A jólétéről és jólétről”*. 90%-ban az anyagi szegénységről van szó benne. Azt fejtegetik, hogy mi az oka a szegénységnek. Az idealizált és hamis kép, hogy aki sokat és jól dolgozik, az gazdag, és aki nem dolgozik, az szegény. Ez a vélemény még pártállami örökség. Nem ugyanazon okból szegény az ország, amiért az egyén. Egy ország többek között azért szegény, mert nagy a korrupció, a munkát nem fizetik meg, a kifizetett bérek egy része mögött nincs teljesítmény, a vezetés nem a közjót képviseli, alacsony az erkölcsi színvonal stb. Az egyén esetében a szegénység oka, hogy hiányzik a tehetség, a szorgalom, a hit, a kedv, az akarat, a cél stb. Ez részben öröklés, részben saját hiba következménye. A társadalom előbb erkölcsileg romlik le és utána anyagilag, mely újabb erkölcsi romlást eredményez, ugyanígy az egyén előbb lelkileg megy tönkre, és utána anyagilag. Ennek értelmében az iskola feladata az lenne, hogy lelkileg erős és erkölcsileg fejlett ifjúságot neveljen.

A 9. fejezetben *a menekülés tévútjaival* foglalkoznak. Ilyen például az alkoholizmus. Vita van arról, hogy az embernek joga van-e ilyen tévútra térni. Erkölcsileg nézve nincs, mert nemcsak magát teszi így tönkre, hanem családját is, és mint beteg teher mind a családnak, mind a társadalomnak. Azért is szegény a társadalom, mert sokan vannak, akik tévútra tértek. Mi az oka a tévutaknak? A menekülés, mondják. De miért éppen a mi korunkban terjedt el nagyobb mértékben? A válasz az lehet, hogy egy erkölcs nélküli társadalomban sok a gyenge lelkületű ember, akik erre hajlamosak. Találóképpen a 90. oldalon olvasható megoldás: „Több fegyelem kéne és több szeretet...”, akkor kevesebb lenne a tévút.

A 11. fejezet *a renddel* foglalkozik. „A rend kötöttséget jelent, és nem biztos, hogy jó”, olvashatjuk a 103. oldalon. De mikor jelent korlátot? „Addig pozitív, amíg abban a rendben akarunk élni”, mondják. Itt azonban különbséget kell tenni az emberek között. A rendetlen ember nem szereti a rendet. A tolvaj, a korrupt ember nem szereti az erkölcsi rendet, mert az nehezíti a lopást. Aki-

ben belül rend van, az a külső rendet is igényli. „A rend akkor nem jó, ha ránk kényszerítik”, olvassuk a 104. oldalon. Ez így nem mindig igaz. Az ifjúság esetében a fegyelmezés szükséges és hasznos a fejlődés érdekében, bár esetenként kényszerít lehet.

A 12. fejezet tárgya az *értékrend*. A 113. oldalon olvassuk: „Ha valaki nem éncentrikus, akkor beteg személyiség. Az éncentrikusság nem jelent önzést. Az éncentrikus ember lehet önző, de lehet önzetlen is.” Úgy gondolom, hogy itt tévesztről van szó. Talán az önszeretetre gondoltak. Ugyanis az éncentrikusság mindenképpen negatív tulajdonság, és azt jelenti, hogy élete középpontjában mindig saját maga van, és túlzó fontosságot tulajdonít saját magának, saját véleményének. Ezzel szemben az önszeretet lehet negatív és pozitív, aszerint, hogy önző vagy önzetlen. A 117. oldalon olvassuk: „Az értékválság oka, hogy egy fejlődés indult meg, melynek során az emberek sok új értéket ismertek meg, és nem tudják kiválasztani az igazit.” Ezzel nem értek egyet. Értékválság nem fejlődéskor van, hanem visszafejlődéskor. Az értékválságnak az erkölcsi romlás az oka. Az emberek az erkölcsi törvényeket akarják negligálni, és saját alacsony erkölcsi szintjüket akarják törvényesíteni. Esetenként a bűnből erényt is csinálnak. Az értéket nem választani kell, hanem teljesíteni, és ez nem könnyű.

A 13. fejezet az *előítéletről* szól. A 126. oldalon olvassuk: „Minden ember alapjában véve jó”. A Biblia ennek az ellenkezőjét mondja, mely szerint az ember alapjában romlott, de rajta áll, hogy megmarad-e bűnös állapotában. Amikor rólam van szó, azt kell nézmem, hogy mi a rossz bennem, mert csak így tudom kijavítani. A másiról viszont feltételezni kell, hogy jó ember, mert csak akkor tud velem szemben jó lenni.

A 15. fejezet a *környezetről* szól. A környezetszennyezésnek nem elsősorban a technikai fejlődés az oka, hanem az emberi önzés. Minden gyártás megoldható környezetszennyezés nélkül is, de ez többre kerül a gyártónak. A hanyagság és lustaság is okozhat környezetszennyezést. A 144. oldalon helyesen állapítják meg, hogy a technikához még erkölcs is szükséges.

Összefoglalva: Kamarás István – Sárkány Klára könyve úttörő munka. Az emberi élet fontos problémáit tárgyalja oly módon, hogy azt az ifjúság is megértse. Tárgyalásmódja nem elfogult. Több oldalról közelíti meg a problémákat, és ezt az ifjúsággal együtt teszi. Ezzel módszertant is szolgált az emberismeret tanításához.

A NAT új tantárgy, az emberismeret bevezetését írja elő az iskoláknak. Ehhez jó kiindulási alapot szolgáltat ez a könyv, ezért bátran ajánlható elsősorban kézikönyvként tanáraink számára.

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolaszaktanatórium
Budapest

Nemeskürty István: Kis magyar művelődéstörténet

Az elmúlt évezred művelődéstörténeti, irodalmi-kulturális vonulatait és mai tanulságait értelmezi Nemeskürty köteté formált írása. Életrajzi elemekkel átszőtt helyzetértékelései egy fő kérdéskört igyekeznek meghatározni: hogyan tükrözta vagy éppen határozta meg művelődéstörténetünk a sajátos közép-európai lét változásait? Kiemeli, hogy hazánk léte és boldogulása a keresztény hithez fűződő hűségünkön múlik. Valahányszor ettől elszakadtunk, sorsunk tragédiába torkollott.

A szerző előrebocsátja, hogy könyvét eredetileg német olvasóknak írta. Magyarul 1992-ben a Pannon Kiadó vállalkozott közreadására, most a Szent István Társulat bocsátja ismét az olvasókó-

zönség elé. Alapvetően fontos kézikönyv. Sajátos üzenetet hordoz. A szerző a magyar történelmi kutatás legismertebb személyisége, nemzetközi híró alkotója, önvalloásaival életenergiával töltődik, hogy bátran szembenézessen végső kérdésekkel is.

KÖZÉPKOR. A keresztény magyar államot alapító István király – akit halálát követő 45 évvel (1083) már szentté avattak – külső és belső ellenségei ellen a pannóniai Szent Márton képével díszített zászlók alatt vonult harcba. Az első magyar király tudatosan szervezte Magyarországot az európai keresztény államok közösségébe, természetesnek tekinti a magyar államot a Római Birodalom szervezetén belül a 106-ban megalapított Pannónia történelmi folytatásának, jogutódjának, szellemi örökösének. Szent Márton, aki a franciaországi Tours város püspökeként fejezte be életét (ifjúkorban a császári testőrség tisztje volt), Sabariában élte gyermekéveit. Mivel Sabaria folytonossága a magyar államban is tovább élt – Szombathely nevet kapta később –, Mártont a honfoglalás, majd a kereszténység felvétele után magyar szentként kezdte tisztelni a magyarság. Szombathelyen a Domonkos-rendi templom oldalkápolnája falán ma is olvasható a felirat: „Hic est natus divus Martinus.” (E sorok íróját is ebben a templomban keresztelték meg.) Szombathely is olyan város, mely napjainkig megszakítás nélküli folyamatoságában őrzi kétezer év minden emlékét. Ugyanígy más római alapítású magyar városok is!

Az 1216-ban alapított Domonkos-rend világszerte terjed, melyet szinte azonnal bevezet Magyarországon az 1215 óta a bolognai egyetemen tanító Paulus Hungarus professzor, aki belépve a Domonkos-rendbe, majd Szent Domonkos kívánságára 1221-ben hazatért Magyarországra. Sorra létesültek a Domonkos-rendi kolostorok. Nagy számban léptek be nők is. Apácakolostoraikban másolták a legtöbb ránk maradt magyar nyelvű kódexet. A domonkosok anyanyelven hirdették az igét. A Domonkos-rendi Julianus magyar szerzetes indult 1235-ben Béla király megbízásából a Volga vidékére, hogy a magyarságnak a honfoglalás óta ott élő, visszamaradt törzseit felkutassa és hazateleptesse. Julianus meg is találta a magyarokat. (Történetét Kodolányi János 1938-ban megjelent Julianus barát c. történelmi regényében örökítette meg.) Egy másik új szerzetesrend, a Ferenc-rend még a domonkosokénál is gyorsabban terjedt Magyarországon. A domonkos és ferences kolostorok egymással vetélkedve igyekeztek közel férkőzni a néphez, anyanyelvükön szólva hozzájuk. Kolostoraik, templomaik gótikus építészeti stílusa megújította a magyarországi építkezési szokásokat. Budán, a várhegyen épült fel a domonkosok országos központja egy nemzetközi híró teológiai főiskolával. A Domonkos-rend már 1254-ben itt tartotta nemzetközi nagyképtalanját. (E kolostor falaira épült a modern Hilton Szálló.) A király által nagyon pártfogolt Domonkos-rend a Duna szigetén (Margitsziget) is felépített egy apácakolostort, a királyi család és más főrangú családok lányai részére. Romjai ma is láthatók! A domonkos apácák e kolostorában élt Szent Margit, IV. Béla lánya. A szent életű királylány életének legendája a középkori magyar nyelvű irodalom legszebb darabja.

A magyar főúri építkezési kedv egyik legszebb emléke a szépassági csütörtökhelyi Szapolyai-kápolna, melyet Szapolyai Imre szépesi gróf, királyi helytartó építtetett az 1470-es években. Kis méreteivel is bámulnivaló remekmű. Méltó versenytársa a párizsi Sainte Chapelle-nek.

Nagyon magas színvonalra emelkedett a könyvdíszítés is. Mátyás király könyvtárát alapított Corvina elnevezéssel, amely az akkor ismert egész korszerű tudományosságot felölte. A Corvinákat a legkiválóbb festők és illusztrátorok díszítették. A több mint ezer kódex mintegy 3 ezer művet foglal magában. Magyarországon ma – könyvtári kincsként – 45 Corvinát őriznek. Pannóniai János – Pécs érdemes püspöke – Janus Pannonius (1434–72) volt a középkor egyik legnagyobb latin nyelvű költője. Tudta, hogy költészetével hazájának hoz dicsőséget. Ez önmagában új művelődéstörténeti jelentőségű volt: egy nemzet öntudatának büszke költője megnyilatkozása.

RENEZSÁNSZ ÉS REFORMÁCIÓ. A tántoríthatatlan hitből fakadt a reformáció magyarországi térhódítása a török háborúk idején. A magyar nép lelkiifurdalásból vált a lutheri, majd a kálvini felekezet hívévé. Úgy érezte, hogy Isten büneink miatt büntet a törökkel. A magyar reformáció érdeme, hogy az egységes magyar állam megszűnésekor segített elterjeszteni a magyar nyelvű irodalmat és könyvnyomtatást. A hazáját szerető katolikus magyar csak tisztelettel és elismeréssel gondolhat a hazánkbeli reformációra.

A magyarországi török építészet ma is álló emlékei a mohamedán templomok és fürdők. Egy szent életű török pap – „Gül Baba”, a „Rózsák atyja” – sírkápolnája a mai napig török-mohamedán zarándokhely a budai Rózsadombon.

FELVILÁGOSODÁS MAGYARORSZÁGON. A 11 éves Liszt Ferenc, aki a mai Burgenland területén született Doborján 1811-ben. 9 évesen az Eszterházy-család pozsonyi palotájában mutatkozott be. Már világhírű művész volt, a császári hatóság által szigorúan tiltott Rákóczi-nóta kottája alá ezt írta magyarul: „*Mint magyar hazámnak hű fia, Liszt Ferenc.*”

NEMZETI ROMANTIKA ÉS NÉPIESSÉG. Petőfi népszerűségét a tömegek teremtették meg. Alkotói korszaka 1844 őszétől 1849 nyaráig tartott. 4 teljes és 2 töredék, összesen 5 évet engedélyezett számára a sors. Ez az 5 év a reformkorban elég volt egy teljes életmű megalkotására, mert a költőt támogatta a társadalom. Ez a társadalom nemzetként működött! Beszédesebb jelenség volt az is, hogy ekkor születtek meg azok a dallamok, amelyek máig érvényesen képviselik a hazai közösség legmélyebb életeszményét. 1943. = Szózat. 1844. jan. = Hunyadi László. 1844. júl. = Himnusz. 1846. = Rákóczi-induló. Bemutatásuk mind a Nemzeti Színházban!

AUSZTRIA – MAGYARORSZÁG. A magyar királyság Ausztria–Magyarországnak a legnagyobb, önkormányzattal rendelkező összefüggő területe. A sokáig tetszhalott magyar festészet két évtized alatt Európa élvonalába jut: Munkácsy Mihály, Paál László, Madarász Viktor, Benczúr Gyula, Székely Bertalan, Lotz Károly, Szinyei Merse Pál, Vaszary János. E korszak legjelesebb szobrászai: Zala, Strobl Alajos, Fadrusz János, Róna József.

KÉT HÁBORÚ KÖZÖTT. Trianonnal Magyarország elveszítette területének 71 százalékát, a magát magyarnak valló lakosságából 3 és fél millió főt. Megmagyarázhatatlan, hogy a nagyhatalmak miért éppen Magyarországot büntették ilyen kegyetlenül (Ausztriát sokkal enyhébben!), szinte kényszerpályára lökték az országot. Addig a világ egyetlen állama sem került ilyen helyzetbe!

Miképpen tekintünk az 50 év előtti önmagunkra? Hogyan élte meg az elmúlt félévszázadot a magyar katolikus egyház? Mégis él a katolikus hit!

Merítsünk lelki örömet egy világhírű keresztény magyar, a Nobel-díjas Szent-Györgyi Albert emigrációban, 1964-ben írott verséből:

– Uram! Engedd, hogy társaid legyünk az alkotásban,
megértsük és megszépítsük a Te kezéd munkáját,
hogy ez a mi bolygónk a békesség, a bőség,
a boldogság és szépség
biztos otthona lehessen. –

Értünk, a mi nevünkben is szól ez az ima.

Nemeskürty István nemesveretű könyve remekbe szabva foglalja össze a magyar művelődés történetét, de a történetírásnak is becses értéke. Ezért a kötetnek az iskolák történelmi szaktantermében, de a nagy közkönyvtárakban is ott a helye.

Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp.

*

SZENT MÁRTON PÜSPÖK (316 – 397)

EMLÉKEZÉS HALÁLÁNAK 1600. ÉVFORDULÓJÁRA

Európa egyik legnépszerűbb szentje az ősi Sabariában (ma Szombathely) született, és a franciaországi Tours város püspökeként halt meg. A szombathelyi egyházfőtől származik a megfogalmazás: „Szent Márton közös kincsünk. A mi gyermekünk volt, a Tours-iak viszont az ő gyermekei

lettek.” Szent Márton nagy népszerűségének titka tevékeny keresztény élete és sokszínű, példamutató egyénisége. Életműve példájából ösztönzést kaphat Magyarország és Európa is újraevangelizációs munkájában. Márton már kora ifjúságában nagy érzékenységgel válaszolt az Isten hívására. Pogány szülőktől származott, s 23 éves korára megkeresztelkedett. Apostoli feladatának tekintette szülei keresztény hitre térítését. Édesanyját meg is keresztelte. Életét Jézus ügyének szolgálatára szentelte. Ő is munkatársakat hívott maga köré. Szerzetesi közösségeket alakított. Szent Márton püspökként is a Krisztus-követés szellemiségét képviselte. Élete vége felé, még öregkorában is töretlenül élt benne a keresztény apostoli buzgóság.

Mártont a nép úgy fogadta emlékezetébe, mint aki az utolsó ruhadarabját is odaadta a koldusnak, mint jó pástort, aki a legszorongatóbb helyzetekben is a felebaráti és az Isten iránti szeretetet tette élete céljává. Halálát követően hamarosan szentként kezdték tisztelni. Elsőként a nem vértanú szentek között. Ezekre rúg azon hegyeknek, templomoknak, váraknak és kolostoroknak a száma, melyek Márton nevét hordják. A sírja híres zarándokhely volt Tours-ban, már az egész középkor idején.

Franciaország védőszentjének tiszteli, de a katonáknak is védőszentje. A szombathelyi egyházmegye védőszentje is Szent Márton, Sabaria szülötte és Tours püspöke. Szily János, az egyházmegye első püspöke helyezte az ő oltalma alá papjai és hívei közösségét. Tiszteletére itt is szenteltek templomokat. Vas és Zala megyének az egyházmegyéhez tartozó részén ma 12 templom viseli az ő nevét.

A róla szóló kötet összeállítói abból indultak ki, hogy vallás és művészet, vallás és irodalom kapcsolatai változatlanul fontosak: ezredévek óta. A gyűjtemény arra is alkalmas, hogy általános bevezetőül szolgáljon a témakörbe. A könyv nemcsak az egyház hívóinek vagy általában a vallásos embereknek szól. Érdemes széles körben ajánlani mindenkinek. Hiszen dr. Konkoly István, szombathelyi megyés püspök tömör hangulatébresztő előszavát követően mindjárt a közelmúltban elhunyt Csanád Béla nemesveretű Szent Márton versével találkozhatunk. Dr. Kiss Mária tudományosan forrásértékűvé teszi azokat a fejezeteket, melyeket ő alkotott: Szent Márton élete; Szent Márton tisztelete Magyarországon; A szombathelyi egyházmegye Szent Márton titulusú templomai; Szent Márton-templomok és -plébániák Magyarországon. Már címeikben is nagy érdeklődést keltenek. Dobri Mária, a kötet alkotóközösségének ugyancsak jeles tagja a Sabaria Sacra – Sabariai ókeresztény emlékek, valamint a Márton-napi népszokások c. fejezeteket alkotta szakértelemmel. Kiss Gábor a szombathelyi Szent Márton-templom kis alkotóközösségét fogta össze, akik érdemben gyűjtötték egybe Szombathely keleti városrészében, az egykor önálló faluként létezett Szentmártonban álló Szent Márton tiszteletére felszentelt templom érdekes nevezetességeit.

Nem csupán a lelkipásztorok, teológus hallgatók és tudományos kutatók, hanem az egyháztörténet világa iránt érdeklődők számára is hamar népszerűvé válhat a sok fekete-fehér és színes fotókkal is izléseesen illusztrált mű, mely bőséges szakirodalom-jegyzékével is tájékoztatást ad.

Az 1777-ben Mária Terézia által alapított egyházmegye területéről a trianoni békeszerződéssel több plébánia a szomszéd országokhoz került. Az elcsatolt plébániatemplomok közül is több viseli Szent Márton nevét: Ausztria-Burgenland=Németszentgrót (Gerersdorf bei Güssing), Rábaszentmárton (SanktMartin an der Raab), Őriszentmárton (Sankt Martin in der Wart), Csajta (Scgachendorf), Németlövő (Deutsch-Schützen egykori plébániatemploma). Szlovénia=Mártonhely (Martjanci), Kebelszentmárton (Kobilje). A mártonhelyi templomban láthatók Aquila János freskói, melyek közül néhány Szent Márton előtti kútra 1938-ban állították fel Rumi Rajki István szobrát: Szent Márton megkereszteli anyját a mai hagyomány szerint e kút vizével keresztelte meg édesanyját.

Kiadta: A Szombathelyi Egyházmegyei Hatóság a Szent Gellért Kiadó közreműködésével. 90 oldal.

Kiadja a Módszertani Közlemények Baráti Társasága
A kiadásért felel: Dr. Siposné Dr. Kedves Éva
Kiadóhivatal: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. Telefon: 62/310-051
Szerkesztőség: 6725 Szeged, Hattyas sor 10.
Évente 5 alkalommal jelenik meg. Évi előfizetési díja: 500 Ft.
A címlapot tervezte: Fischer Ernő
Megjelent: 4000 példányban
CORRECT Kft. Szeged
Felelős vezető: Duba Tamás ügyvezető

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KÖNYVTÁRÁNAK EDDIG MEGJELENT KÖTETEI

1. Óraleírások és elemzések, 1967.
(Előszó: Miklósvári Sándor – Szerkesztő: Németh István)
2. A pedagógusképző az „Olvasó népért”, 1969.
(Előszó: Fischer Ernő – Szerkesztő: Németh István)
3. Hazaszeretetre való nevelés, 1970.
(Előszó: Drien Károly – Szerkesztő: Németh István)
4. Petőfi az iskolában, 1972.
(Előszó: Miklósvári Sándor – Szerkesztő: Hegedűs András, Miklósvári Sándor)
5. A korszerű matematikatanítás néhány témaköre az általános iskolában, 1974.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Szendrei János)
6. Kunstár Jánosné: Feladatgyűjtemény az általános iskolai ideiglenes matematika tantervhez, 1977.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Szendrei János)
7. Az osztályközösség megismerése, 1981.
(Előszó: Gácsér József – Szerkesztő: Gácsér József)
8. Az orosz nyelv tanítása az általános iskola 4. osztályában, 1982.
(Előszó: Hanga Mária – Szerkesztő: Fülöp Károly, Lengyel Zsolt)
9. Gácsér József: Demokratizmus és általános iskola, 1985.
(Előszó: Dobcsányi Ferenc – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
10. Mágoriné Huhn Ágnes – Puskás Albert: Számítógép az általános iskolában, 1986.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
11. R. Molnár Emma – Vass László: Stilisztikai ábécé a magyar nyelv és irodalom tanításához, 1989.
(Előszó: R. Molnár Emma – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)

*

A Módszertani Közlemények Kiadóhivatala tájékoztatásul közli, hogy könyvsorozatunk 9., 10. és 11. kötete még kapható. A 9. kötet ára 40, a 10. kötet ára 60, a 11. kötet ára pedig 120 Ft. Viszont a 9. és a 10. kötet 10 példányos megrendelése esetén 50%-os, a 11. kötet esetében pedig 25%-os árkedvezményt biztosítunk mindaddig, amíg a készlet tart.

A megrendeléseket postai levelezőlapon a következő címre kérnék: **Módszertani Közlemények Kiadóhivatala, 6725 Szeged, Hattyas sor 10.**